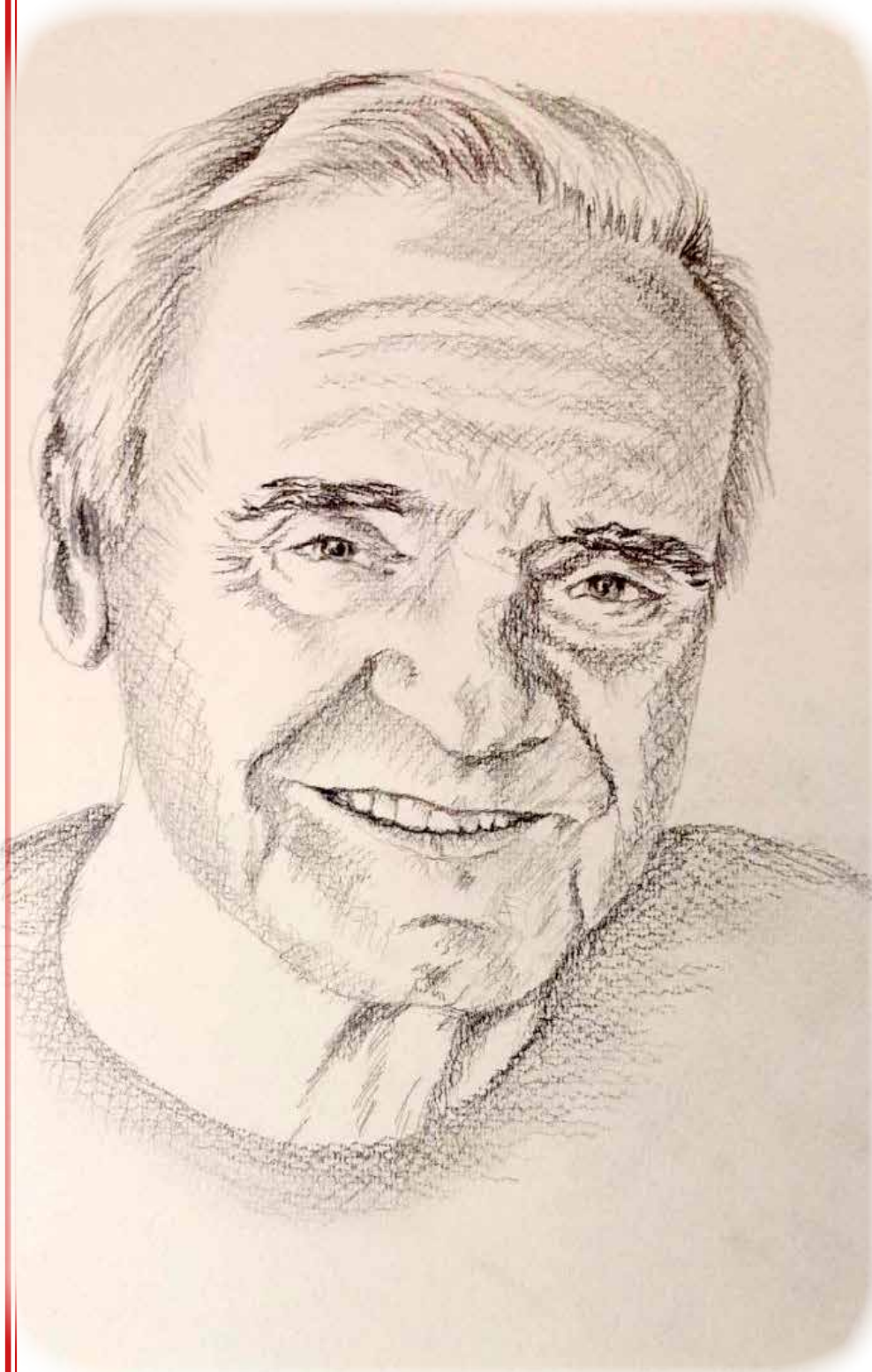

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Сушра

УМЈЕБНА ЗАЈЕДНИЦА
ВИСОКЕ ПЕДАГОГИЈЕ

Година 9 • Број 33 21. март 2024.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 9 • Број 33 • 21. март 2024.

Директор:
Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:
Ранко ПРЕРАДОВИЋ

Редакција:
Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Видосав Вицо ЂУРЂЕВИЋ
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Др Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ,
Зоран М. КОС,
Момчило ГОЛИЈАНИН и
Давид КЕЦМАН ДАКО

Издавач:
Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159
Е-пошта:
gpr.deda@hotmail.com
Жиро-рачун:
562-099-00000-457-93

Штампа:
ГРАФИД д.о.о.
Бања Лука

За штампарiju:
Бранислав ИВАНКОВИЋ

Насловна страна:
Крстан Кићо ПЕТРОВИЋ:
Др Мирко ЉУБАНИЋ, портрет
Овај број финансијски подржао
Ненад ЈАЊЕТОВИЋ ЈАЊЕ

Крајишке
нобине

Тридесетшестогодишњакиња

За душу Ђ. Дамјановићу

Када одлежи у бурету
Па још у глини на Голешима
И у том тамном вилајету
Када тридесет и шест има
(Више него што некоћ ходи
Христос по земљи и по води)
Можеш мислити шта све понесе
И не понесе од тог блага,
А још када је на сто донесе
Михољског љета рука блага...

Можда је није спустила рука
Од лишћа које јесен злати,
Можда нам баш њу шаље Ђука
Кад већ не може да наврати
Из Голимјеста на по једну –
Па је пијемо, не за наше,
Већ за његову душу жедну
И сасипамо по пола чаше:

Да пије с нама Ђуђо, Ђуша,
Као што пије слатка душа
Завејана у облацима,

Да нам, док јесен чаше слаже,
Пијеш ли роде лишћем каже

И да се не тријезни Ђураш,
Никад робом, ни час мамураш,
Док још оваквог блага има!

Пијемо је (клате се сати
Михољског љета, спушта се тама)
Можда и Бранко Ђопић сврати...

Ко некад њима и сад нама
На крају јесен рачун плати.

Здравко МИОВЧИЋ

Сјећање на Стевку Козић Прерадовић

Више од друговања

Омаж нашој драгој и цијењеној пјесникињи Стевки Козић Прерадовоћ, а након што је минула година од њеног упокојена, приређен је у библиотеци „Сестре Гајић“. Препуна библиотека коју је и почивша поетеса трмрљила, а у којој се сјећало и говорило о Стевки као личности и као великој књижевници, напосе пјесникињи коју су звали „Десанка са ове стране Дрине“, пошто је Стевка десанку Максимоћ вољела као другу мајку Библиотека је била попуњена и одисала је љепотом сјећања на нашу Стевку. Модератор је била Сава Гуслов Марчета, која је годинама друговала са Стевком за коју рече да је преминала пјесникиња уствари књижевна мајка цијелој једној генерације пјесника који су је вољели и поштовали а којима је давала савјете, помагала и

друговала са свима. Сава је, иначе, иницијатор овог помало тужног али одважног скупа одржаног поводом годишњице Стевкиног упокојена. Минула је година као длан о длан!

Стихове из пјесникињиних њига су попунили простор, а присутни су могли да их чују из уста Саве, Сњежане, а посебну емоцију су изазвали стихови пјесме посвећени Стевки коју је написала и казивала пјесникиња, др Оливера Станковић, која каже да је њихово друговање било „нешто више од само друговања“ било је како рече „рај за душу“.

„Врло сам сретна због тога што је ове вече изњедрила пуно емоција, присјећања, анегдота, пуно стихова и лијепих ријечи, за које се надамо да су одлепшале са оне стране дуге тамо гдје је она којој посвећујемо ово вече, не да се одужимо већ да се присјетимо једне велике, ве-

лике жене, којој дугујемо далеко више него што смо успјели показати“, речи су домаћина вечери, др Сњежана Гајић.

Овој вечери су присуствовали и Стевкин син Игор са супругом Љиљом каја нам се обратила ријечима: „Она и ја нисмо биле свекрава и снаха, не, ми смо били више од тога, најбољи пријатељи, у њој сам имала и савјетника и другарицу и много више од свег тога. Била је необична, отворена, искрена, како би то најлакше рекла добри дух, душица, вила и богиња...“

Домаћина су јако обрадовале нове Стевкине књиге које су штампане послуже њеног одласка, које је њен сусруг Ранко са свим члановима породице, објавио, а које су обрадовале све који су Стевку вољели и воле, како неко вечерас рече, јер она је за нас жива и живјеће са друге стране дуге.

В. ЂУРЂЕВИЋ

Проговори

АНДРИЋ У СИНТРИ

Јутро је било свјеже кад је Андрић стигао у Синтру. Није му ово први пут: долазио је већ два љета заредом. Али нека измаглица што се наднијела над градом сметала му је да распозна познате контуре: горе на врху Палата Пена, са својом жутом и црвеном фасадом, па Маварски замак, па Палата Квинти да Регалеири, гдје је одлучио да се смјести.

Воли да мијења мјеста боравка, поготово гдје ће смјештај бити другачији него претходни. Као дијете ужива у изненађењу. Сад једва чека да уђе у хол Палате Квинти, како је скраћено зову. Власник Палате Пена, краљ Фердинанд II, нажалост, није дочекао завршетак маштовито изграђеног чаробног дворца, али је зато рестауриравши замак, који су изградиле Мавари у VIII вијеку, могао да ужива у његовој висини и пењању стрмим степеницама, као и изгледу који се одатле пружа. Трећи објекат бајковите Синтре, Палата Квинти, добила је свој чаробни изглед захваљујући једном богатом Португалцу.

Андрић се приближава готичкој фасади бијеле боје која се у измаглици чини сивом и зна да ту има разних изненађења за посјетиоце и госте. Не интересују га многобројни лавиринти, ни бунар са спиралним степеницама, ни пећине до којих оне воде: то је све за млађе људе. Занима га соба у коју ће га смјестити и желио би да то буде просторија са дугачким тешким завјесама на прозорима да не допре до њега

никаква бука, особито дјечија гаја из раскошног парка.

Треба му да буде сам са својим мислима у тој Синтри, којој су њени творци подарили магичност. Чини му се да ће се у тој атмосфери и њему десити нешто чудновато, не зна шта и не зна кад, али зато је дошао опет овдје.

Могао је остати у Мадриду, гдје је дане проводио у Музеју Прадо, дивећи се сликарском умијећу великих умјетника а њему најдражих Веласкезу и Гоји. Поготово Гоји пред чијим је платнима сатима стајао. Коли му је позирао за слике: „Гола маја“¹ и „Обучена маја“? Увјерен је да то није обичан модел. По неким тврдњама то је грофица од Албе. Писцу се чини да разумије сликара: не можеш писати о некоме, а да га не волиш, као што и не можеш насликати добар портрет а да ниси емотивно везан за њега. Трагајући за тим сазнањем проучио је читав Гојин живот. Али зар се најинтимније мисли икад исказују?! Посебно га је дирнула Гојина смрт, далеко од домовине, истина у питоном Бордоу. Не би желио да умре изван своје земље. А кога, заправо, има? Није ли сам попут сувог листа на вјетру?

И шта тражи у Синтри већ трећи пут? Да ли је сноб? Је ли то из разлога што су је хвалили толики прије њега? Да ли је писац бајки Андерсен видио у овом градићу најљепшу бајку свијета? Да ли су се Рикарду

¹ Маја (шпанска ријеч чита се : маха) жена нижег сталежа која се преслободно понаша. Тај назив потиче од инквизиције која је осудила неморалност слика

Штраусу у Палати Пена јављале бајковите симфоније? Шта је очарало Бајрона у оном изненадном сусрету са сензуалном португалском дјевојчицом-дјевојком? Мораће о томе да напише причу! Можда га то тјера да опет дође у Синтру?

Није остао у Мадриду гдје га је импресионирала чињеница да је то, са својих 665 м надморске висине, главни град са највећом надморском висином у Европи. Није остао ни у Лисабону, „граду на седам брда“, како га називају, гдје је најчешће ишао у крај познат под именом Белем, одакле су смјели Португалци кретали на своја истраживачка путовања. Дивио се Васку де Гама који је крајем XV вијека поморским путем стигао у Индију. Никад није био тако храбар да плови морима. Отуда и његово дивљење према онима који се упуштају у велике ризике.

Али Синтра? Зашто сам опет ту дошао? – пита се. - Обишао сам све што се нудило туристима, уживао највише у прекрасним парковима јер сам ту боравио љети, а сад сам дошао почетком октобра. Желим да прославим свој рођендан. Можда ће ме у Београду сачекати многобројне честитке. Али знам да неће бити од оне коју сањам и која ће ми се, знао сам то сигурно, сад јавити у Синтри.

Дао сам богату напојницу хотелском момку који ме допратио и донио моју путну торбу у собу. - Соба на првом спрату с погледом на Палату Пена - похвалио ми се. Он

није знао да ме то уопште не интересује. Желим да будем сам, изолован од свега, само са својим мислима.

Навукао сам тешке, брокатне завјесе златне боје које имају велике наборе, вјероватно, да богато падају. Извадио сам своју термос боцу и насуо кафу у шољицу мрке боје на којој пише: „Coffee“. Ту шољицу носим као амаџију на сва своја путовања. Замолио бих келнера у било ком хотелу да ми у њиховој кухињи скувају кафу. Наравно, све је пратила богата напојница јер у хотелима не иде без тога. Ко је без новца, не може да путује. Макар не на овакав начин.

Попио сам неколико кафа (све је то мало према Балзаку који их је испијао непрекидно при стварању својих дјела!) Легао сам обучен на кревет и мисли су ми пошле према завјесама. Чинило се да вјетар

дува напољу и да се завјесе сасвим мало, сасвим мало помјерају. Забацио сам главу на јастук који је мирисао на лаванду и однекуд из завјесе пружила се према мени једна њежна женска рука са лијепим дугим прстима и и дугим заобљеним ноктима. Завјесе су се лелујале и за једном руком дошла је и друга. Пружене према мени позвале су ме на плес.

Сад сам видио јасно и дјевојку која ме звала себи. Лијепог овалног лица и плаве косе савијене у пунђу. Хаљина на њој била је дуга, златне боје као и завјесе на прозорима.

Устао сам и ја јер су се зачули тактови Штраусовог валцера „На лијепом плавом Дунаву“. То је био Јохан Штраус Млађи и ни он, ни његов отац, Јохан Штраус Старији, нису били у крвном сродству са Рихардом Штраусом, оним коме се тако свиђала Синтра.

Нисам хтио да мислим о композиторима, као ни о чему другом осим о дјевојци у свом наручју. Држао сам је чврсто као да сам се бојао да ће ми побјећи.

- Каква музика! – мислио сам. Зажмурио сам да уживам у тим лијепим тренуцима.

Кад сам поново отворио очи, видио сам да у руци држим своју шољицу за кафу из које се течност просула по креветском покривачу.

Дјевојке нигдје није било. Завјесе су стајале мирно, никакав дашак вјетра није их покретао.

Сутрадан рано ујутро напустио сам Палату Квинти. По изласку из Хотела дочекао ме свјеж јутарњи ваздух. Али измаглице није било. Све се видјело јасно као на длану.

Удахнуо сам пуним плућима. Нови дан био је преда мном.

Љиљана ЛУКИЋ

Три за Пребиловце

Прича из Пребиловаца

У Пребиловцима је
Увијек тихо.
Као да је сваки дан
Дан мртвих.

Вјетар срце дира...
Тишина са сунцем расте,
И доноси ново тиховање.
Тишина буди спавача
У сну залуталог.

Има ли кога горе

У Пребиловцима, српској Голготи,
Мртви се сусрећу са живима,
И наста да нема,
А као да нас има.
Потомци оних, који на правди Бога страдаше,
Не оплакују мртве на гробљу,
Него нагнути над дубином јаме,
У кући са оног свијета,
Траже своје претке.

Таму јаме очима додирују,
А послуже,
Дуго гледају у небо и питају:
„Има ли кога горе,, .

Живе кости

И сад на дну јаме,
Живе кости стоје.
За оне који не постоје
Као свијеће задушнице свијетле.
Њихове душе
Још живо поручју:
Пре било,
Никад се не поновило.
Свијет овој причи
Мора кућа бити.

(Поводом романа Мирка Вуковића
„Шипак из Пребиловаца“

Недељко З.МИЛАКОВИЋ

Моја је земља далеко

Растали смо се уз тајни поглед, још давно, ја и земља моја
У старом руху, потонусмо у тишину мисли и ноћ отвори врата
Кренуо сам кроз облаке, сада лутам, изгубих бисерја своја
Отпловише деценије нашег живота, тамо, у даљине неповрата.

И сада, и сам грешан, пролазим свијетом кроз дрхтаје и страх
Невријеме је свуда, у домовини падају кише, снијег се просу
И опет на путу, а ни пута нема, све се стазе расуше у прах.
Моја је земља далеко, снови су нам претворени у горку росу.

Хоћу да те загрлим, домовино, сањам, а сан ми се прекида
Кроз главу ми тутњи ковчег чемерних облака и лудих муња
Не могу да чујем ни када моја звијезда у ноћи тихо зариди
У вртлогу усуда, само ме благо милује мирис старих дуња!
(Њу Делхи, Индија, 2008)

Пробуди ме дан

Пробуди ме смркнути дан и удара кишом по глави, ја блијед
Тумарам по себи, у мени још мрак, свуда свијећу тражим
Бунцам нагмурене ријечи, без сјаја у очима, сасвим сијед
Питохуји* ми пјева, не знам како црно јутро да ублажим.

Кроз прозор празнине, трула јабука пада у моје крило
Неко ми брише вријеме прошло, ево ме у шуми без стазе
Будућност више и не постоји, све што долази већ је и било
Гдје сам данас, глува тишина, изморени снови ме газе.

Сунце не прима мој загрљај и још траје намргођени дан
Од јутра ме роса уједа, сваки минут бијаше горак и слан
Склапам крила, јер овај свијет није мој дом, падам у сан
Страх ме води за руку, сад лебдим, то је лет у бездан!
Питохуји - отровница међу птицама.
(Истанбул, Турска, 2009)

Послије истине

Послије вечерње молитве пошли смо у сретне дане
Пливамо у истој ријечи, у одсјају мјесечине на води
И протичемо и сну или истини. Зафирим у своје длане
И видим мој чамац мирује, твој одавно не броди!

На обали нема птица, умире прошлост, клону јој глава!
Пијане брезе се губе у пожару који избија са мог чела
Ријека већ тоне у сутон и тихо одлази на дно заборавља
Пламен се гаси, ево, сва нам је кућа кула од пепела!

Послије истине, пред свитање, ја видим сјај у том оку!
У ријечизвијезде плове, молитва се јавља брижна и чиста
На путу смо кроз тунел, остављамо поноћ дубоку;
Већ се зора буди, у нама ће нешто свето да заблиста!
(Оксфорд, Енглеска, 2016)
Сава ПЕТРОВИЋ

Чудо од чуда

Не чудим се лампама од соли
Што горе а не топе се
Не чудим се неонским свјетлима
Гадна су али неком већ и послуже
Већ се чудим
Цмиздривој љуској души
Што као каква устрептала свијећа
Стално плаче док гори.

Кап

У свакој капи кише
По један горки предак
Спомен нашем поразу
У сваком зрачку сунца
Злостављано уплакано дијете
Без наде и утјехе
У сваком камену змија јегуља
Шапуће ми труле бајке прошлости
Није онда ни чудо
Што је тако мучно живјети.

Посјета

Кад госпоја Горчина покуца на врата
Никад је не питам ко си
Ни гдје си лутала досад
Чак ни отворити не морам
Јер знам да станује увијек поред мене
И да сам јој дала свој кључ
А и она ћути
И само се смјешка

Моја утјеха
Никад јој не понудим ни кафу ни колаче
Али цабе ми све то, незасита је
А напила се већ доста моје крви.
Маја ПЕТРОВИЋ

ПРИЈАТНО ИЗНЕНАЂЕЊЕ

Пријеподне са Петефијем

Било је планирано да се објави двојезична, на мађарском и српском, антологија пјесама о Шандору Петефију (Sándor Petőfi), мени врло драгом, познатом мађарском пјеснику српског поријекла (отац Србин, мајка Словакиња), револуционару и немирном духу. Тражили су и од мене пјесму и послао сам. Нажалост, није стигло довољно прилога, па антологије неће бити.

Међутим, предузимљива и дивна Kovács Jolánka (Ковач Јоланка) превела је и данас ми послала моју пјесму коју ће, како пише, објавити у неком мађарском листу или часопису. Ја се, ево, успут сјећам колико смо, млади, пута ишли ујутро из кафане и пјевали ону његову „На сред села чађава кафана“, у преводу Јована Јовановића Змаја.

Са задовољством објављујем ову своју пјесму и Јоланким превод / препјев (а са „кило црног“ или са „кило бијелог и сифон соде“) мораћемо још који пут у неку крчму „на крај села“.

Ranko Pavlović

U KAFANI, S PETEFIJEM

I u mom selu bješe kafana,
prepuna čađi i zadimljena,
svratište boema i karavana,
samo pokatkad – poneka žena.

Za stolom u uglu, uz čokanj rakije,
tu često ponoć spajah sa zorom
sve ćaskajući o duhu revolucije
sa zanesenjakom, mladim Šandorom.

Ja čokanj po čokanj ljute šljivovice,
a Petefi čašu za čašom vina.
Jedan drugome ne vidimo lice,
kroz kafanski dim - samo praznina.

Ustaje Petefi, žar mu oko pali.
“Slobode, ljubavi, meninedostaje...”
Kafanautihnu, jersvismoustali,
a pjesmažubori. Slušamuzdisaje.

„Једнамесамомисаотишти...”
IzApostolastihovizatim.
Kafanaumuknu, tišinavrišti,
dokzanesenostihovepratim.

Zbunjeno gledam drugi kraj stola:
kad, tamo nikog, čak ni vinske čaše;
samo prazan čokanj, pun duševnog
bola,
naiskap ispija razgovore naše.

Zora je. Spremam se da krenem kući.
Dok udišem svježinu novog dana,
Šandor odlazi šorom pjevajući:
„Na kraj sela čađava mehana“.

Ranko Pavlović

PETŐFIVEL, A KOCSMÁBAN

Volt egy kocsmá a faluban,
kormos, füstös, igen híres,
hova aztán bohémok és idegenek,
s néha még asszonyok is – be-betértek.

Egy asztalnál, a sarokban, gyakran
iszogattunk, hajnalhasadásig,
a forradalom volt a téma mindig
a lelkes és fiatal Sándorral.

Jófajta szilvapálinkát kortyolgattam
ám,
Petőfi vörösbort rendre,
Egymás arcát sem láttuk tisztán,
sőt, semmi mást – a sűrű pipafüstbe’.

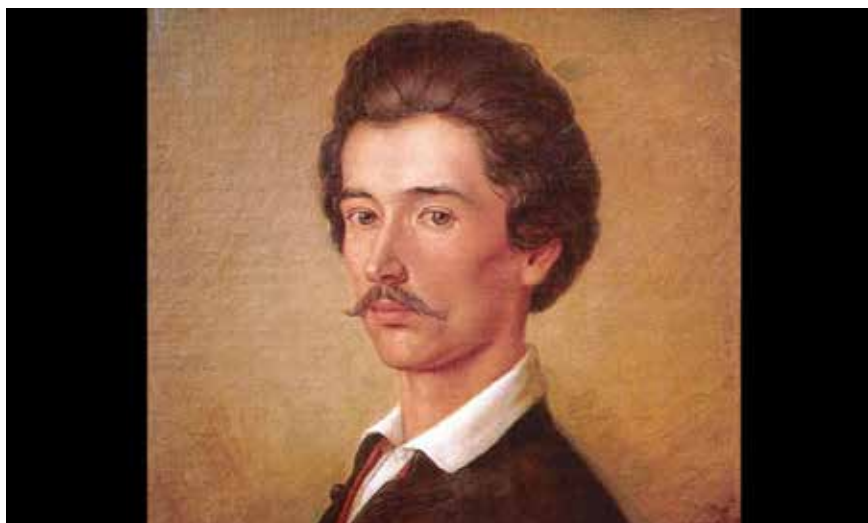
Felugrik Petőfi, szemében tűz ég.
„Szabadság, szerelem, e kettő kell
nekem...”
Mindenki lehalkul, mindenki felé néz,
cseng-bong a vers. Sóhajt a közönség.

“Egy gondolat bánt engemet...”
Majd Az apostol sorai.
A kocsmá lehalkul, üvölt a csend,
míg szavait követem lelkesen.

Ránézek az asztal másik oldalára:
senki sem ül ott, pohárnak hűlt helye:
üres fityókom, fájdalommalelve,
eszmecsereinket egy szuszra kiissza.

Hajnalodik. Tántorogva indulok el
haza.
S míg beszívom az új nap frissességét,
Sándor ballag a kis utcán, hallom az
énekét:
„Falu végén kurta kocsmá”.

Prepjev: Kovács Jolánka (Ковач Јоланка)

Првијенац

КАКО ПЈЕВАЈУ МАШИНСКИ ИНЖЕЊЕРИ

(У збирци стихова „ПРОГОВОР“, аутор Миро КОВАЧ)

Ево ти да видиш како пјевају машински инжењери из Невесиња - затиче ме 7. маја ове године негдје око 11 за суботњом кафом у граду кратак имејл који стиже са адресе zalom@... иза које се крије Ранко Поповић, мој свакодневни пријатељ и саговорник, чији сам телефонски позив узалуд чекао тог јутра, мислећи да смо могли заједно макар да прошетамо до пијаце, а можда и да попијемо по једну тврдошку траварицу. Одмах ми је с краја те кратке поруке некако засијало његово Невесиње, које сам упознао и заволио у пар ходочашћа, кад смо љети ходали и частили се (лозом, вином, пршутом, сиром и разговорима) по Херцеговини. Пријало ми је и помињање машинских инжењера, са којима сам пријерата радио у Фамосу, помало им завидећи на томе што су боље од других стручњака фокусирани и обучавани за рјешавање стварних проблема, и понекад им помажући да превладају механичку парадигму свог инжењерингзнања у ситуацијама кад смо се сусретали са проблемима код којих се нису могле установити узрочно-посљедичне везе. Није да нису вољели поезију - знали су да траже да им рецитујем кад завршимо с послом и мало попијемо - али, баш да пјевају... Е, ту се крије нешто необично, у најмању руку вриједно тога да

брзо завршим с кафом, вратим се у стан, отворим лаптоп и видимо о чему се ради.

Прочитао сам на душак сабране стихове Мира Ковача, из Зовог Дола (крај којег сам прелазим из Невесиња преко Трусине за Берковиће), машинског инжењера који болује Херцеговину у Новом Саду.

Сутрадан, у уобичајеној шетњи и разговору на клупи код Пушкина и Професора, једва сам чекао (а чинило ми се да и Ранко једва чека да ја започнем) да кажем да сам рукопис прочитао, да су ме пјесме истински привукле и обрадовале, да мислим да наше мало издавачко удружење са пријатељском одговорношћу окупљено око Центра за српске студије треба да објави ову књигу, а да пјесму о Шантићу прикључимо Ђорђевој пјесми о Алекси у првом сљедећем броју Српског прегледа. Говорим, а стално имам осјећај да ријечи узимам Ранку из уста. Тако је и било - он потврди да је исто то мислио да ми каже, али је, пошто се ради о његовом земљаку, чекао и надао се да ћу ја баш тако нешто помислити и изрећи.

И, ево, пар мјесеци касније него што смо планирали, књига иде у штампу. Шта да напишем, јер први пут пишем о нечијој књизи. Не могу да пишем као књижевни критичар, јер то нисам. Зато одлучујем да напи-

шем неколико редова из угла који је најближи Пјесниковом. Пишем из истих ципела, рекло би се, помало прашњавих од пута којим се рјеђе иде, из перспективе човјека који је поетски довољно дуго ћутао, бар што се тиче објављивања књиге пјесама, и којему крхко свјетло поезије помаже да се нађе и снађе у свијету који све више подсећа на тамни вилајет у којему се никад ништа не види.

И Ковач је, као и ја, тек после педесете године живота припремио прву књигу пјесама, ја у педесет другој, он у педесет петој, у више него зрелој животној доби, коју понекад зovem михољским љетом. Зато у његовој поезији има нечега што одликује добро, зрело рујно вино. (Мене Ковачева поезија подсећа на довољно одлежалу, помало опорну а питку блатину.) Дуго сазријевање и задржавање у подруму помаже вину да усклади своје састојке, да достигне зрелу хармонију мириса и укуса, у којој онај који пије може да ужива, без nelaгоде при испијању и накондне главобоље, својствених конзумирању младог, још незрелог, на брзину спремљеног и понуђеног вина. Тада су и драгоцјени и јединствени утицаји херцеговачког амбијента природно стопљени у аутентични окус руја који се износи пред винопије. Тако је и са Ковачевим пјесмама – у њима су се складно стопили састојци скупљени срцем, искуством и

оним нерационалним дијелом ума (Неумом, како Пјесник воли да каже), сазријевајући у стихове који теку лако и природно, а жуборе сјетно икаткад жалобно. Они су, као и вино, упили пјесничке утицаје својих земљака – док их читам, залебди нешто Дучићево и замирише нешто Шантићево, просија нешто Ногово и одјекне нешто Сладојево.

Миро Ковач је, уз малу помоћ свог ратног команданта Зорана Јањића, а на нашу срећу, напоскон одлучио да понешто од свог унутрашњег бесцјен блага изнесе на дневну свјетлост. (Ко понесе, кајаће се, а ко не понесе, кајаће се). Шта можемо да видимо кад се ближе и дубље наднесемо над његов Проговор? По овоме што имам прилику да читам, ви-

дим да се ради о аутентичном пјеснику, који пише о ономе што на посебан начин осјећа, што је прошло и још пролази кроз цједиљку љубави и искуства, а она на хартију пропушта само оно што се доживљено са страсном мером. Пише о својој Херцеговини, о Невесињу које је све више Небесиње, о ћирилици и Косову, најскупљој српској ријечи, о Савином путу и Житомислићу, о Свевцима и славама... И полако испуњава неку врсту завичајног и породичног албума, исписује лирску врсту споменара који пишемо под старе дане, о томе колико волимо оне са којима смо и колико нам недостају они који више нису с нама. Миро Ковач је пјесник који животом и поезијом свједочи о благодати зреле љубави. Не могу да одо-

лим стиховима које је посветио својој животној сапутници Наташи:

Огроздило се Михољско лјето
бербом каква још била није,
да не пожалим што те сретох,
већ што те нисам срео прије.

Да нас обиђу чаше жучи
и странпутице и дилеме,
путем којим нас искуство учи,
да све се деси на вријеме,

ономе који зна да чека
и у тугама непрогледним
вјерује, да је живот ријека
са сто притока и ушћем једним,

и да се у том ушћу стичу:
све наше наде, жеље и снови,
као ријечи у једну причу
која се никад не понови.

Изгледада се Миру Ковачу чекање вишеструко исплатило, и у животу и у поезији.

Здравко МИОВЧИЋ

ОД ЗЛАТА ЈАБУКА

професору Момчилу Голијанину

Све гушћом маглом заборав покрива
блиједе слике из младости моје,
ал једна слика још је тако жива
и још је пуна ганућа и боје.

Годину не знам, али час ко створен
да ми остане за сјећање живо:
кабинет Српског језика отворен,
„Зидање Скадра“ бијаше нам штиво.

Професор стари стоји за катедром,
пуне су клупе усијаних глава,
а са зидова гледају нас редом:
Његош, Црњански, Вук и Свети Сава.

Прича нам причу о тројици браће
и три њихове љубовице младе,
што град зидају и богатство траће,
а вила руши и не да да граде.

Док зида причу, ко да га украде
вила под облак изнад Скадра града.

Час је Вукашин, час Неимар Раде,
а час злосретна Гојковица млада,

час млади Гојко, што вјеру не даде...
Ту, као да му понестаде гласа,
златна јабука у воду кад паде
и кад видјесмо да јој нема спаса...

Ни до дан-данас не знам, засигурно,
шта то просија око професора:
сузу коју је обрисао журно,
ил' бјеше одсјај сунца са прозора.

Би ли то суза Гојковице младе
што зали бездан порушених снова
кроз прозор што јој оставио Раде,
ил' кап млијека којом доји Јова...

Године прошле, већ не знам колике.
Копним полако и јесен ме бора,
али у раму те нестварне слике
и данас носим драгог професора.

Миро КОВАЧ

„Ненадићев рунолист“ Ранку Прерадовићу

Вече за памћење

Синоћ, 7. марта, у предивном Самбијенту Дигиталног омладинског центра у Новом Саду уручена новоустановљена награда „Ненадићев рунолист“ књижевнику доајену Ранку Прерадовићу из Бањалуке за збирку песама „Мастиљара стара“.

Било је предивно, сјетно и тријумфално, помјешане емоције су лебдјеле изнад глава говорника и слушаца. Тачно су три године од починка Милана Ненадића, по много чему јединственог и непоновљивог, како у снази пјесничког израза тако и животу уопште. Савез крајишких удружења је организација која баштини традиционалне вриједности Бањалучке - Кочићеве крајине, почев од обичаја, преко, историје, културе, насљеђа па у цијелом свом опусу испољава

бригу и за појединце из свог стада који их задужише, тако су чланови Управног одбора установили и награду „Ненадићев рунолист“ у част и славу свог најјачег литерарног ресурса.

Квалитетан жири у саставу Миладин Берић предсједник Удружења књижевника Републике Српске-Подружница Бањалука, који је и предједавао жиријем, Живко Вујић такође члан истоименог Удружења, по вокацији афористичар и новинар Милан Иветић, предсједник Савеза књижевника у отаџбини и расијању (СКОРа) из Новог Сада, књижевник, од 18 наслова пристиглих на конкурс изабрали су с разлогом књигу „Мастиљара стара“ (Беседа 2022) песника Ранка Прерадовића из Миланове генерације и сличног стила као неумрли Ненадић.

За говорницом су се ређали, почев од директора Градске библиотеке у Новом Саду, Александра Јокановића, који је поздравио скуп пригодним реченицама и пожелио свима добродошлицу под сводове једне од установа које су храмови културе у престоници српског сјевера, преко Ранке Срдић Милић, пјесникиње и предсједнице Савеза крајишких удружења, иницијаторке увођења награде. Госпођа Срдић Милић је образложила разлоге за само утемељење награде, преко времеплова и разних симболика везаних за саму свечаност, осврнувши се на специфичност и посебан дар за јачину ковања стихова коју је посједовао гром из Грковаца-Милан Ненадић.

-Овај догађај је исправка недостатка великих читуља, ожалошћених лица кланских еснафа, комеморација, масовног испраћаја на спроводу, вијести у медијима о напрасном и трагичном одласку књижевно-брачног пара Ненадић. А добитник награде, по процјени компетентног жирија, где коинциденције и Божије воље, је Миланов, комотно се може рећи, по стилу живота и брачном саобразју, двојник. Животна пратиља му, до назад годину, бјеше уснула Стевка Козић Прерадовић, такође књижевница, као и Ненадићева Илеана. Бард пјеване ријечи Ранко Прерадовић, 6 деценијско корачање стихом.

Затим је проф. др Здравко-Малбаша саборац и дио тан-

дема уснулог Ненадића изнио пјесникову библиографију, освојене награде и пикантерије из живота. Посебно апелујући на говорнике при уручења самих награда, желећи да буду конкретни у наступу и образложењу а не халуцинантни и најасни и себи самима.

Миладин Берићсе обратио као предсједник жирија и квалитетно образложио садржај збирке Мاستиљара стара.

-Садржај између корица се састоји од 5 циклуса у којима аутор ношен огромним животним и пјесничким искуством своди своје животне и пјесничке рачуне. У том смислу посебно треба нагласити завршни циклус насловљен Нема више куда у којем се свакап јесма бави људском потрагом за смислом, вјечитом пјесничком потрагом за суштином битисања. У претпоследњој пјесми овог циклуса Прерадовић наговјештава Смак свијета, могуће и пјесничког, да би књигу затворио са пјесмом коју је насловио Весео крај, сматрајући да пјесници настављају да живе кроз своје пјесме. Сумирајући да пјесници читавог живота пишу једну те исту пјесму, али на различите начине, у различитим облицима, и у различитим временима, који свакако дају печат пјесми, онда је Мاستиљара старапо поетском изразу најближа збирци Лудница, која је 1974 објављена.

Сами свечани тренутак уручења, по жељи домаћина, припао је овај пут у улози књижевника, господину Игору Мирковићу, који је уз аплаузе публике предао грамату у руке пјесника, барда Ранка Прерадовића. А затим се Мирковић обратио публици с пригодном пјесмом коју је посветио Милану Ненадићу - која

је тренутак инспирације кад је тад млади чиновник, почетком 90-их, први пут срео Ненадића у Дунавској улици за столом, и кад му је инспирисани Милан изрецитовао неколико својих пјесама у даху. То је оставило трајни утисак на Мирковића и вјероватно је један од разлога што је, између осталог, и подржао ову иницијативу Савеза крајишких удружења.

Добитник награде, пјесник Ранко Прерадовић, је прочитао три пјесме из своје збирке које га вежу директно за Милана Ненадића, настале у одређеним ситуацијама друговања, употпуњујући их образложењима и згодама из њихове вишедеценијске блискости. Што је публика све пропратила громогласним аплаузом, као честитком и на избору добитника награде и на оправданости избора.

Посебан тон свечаности су дале сестре Црномарковић, Јана и Елена, које су славујевим гласовима отпјевале „Маријо, ћеро, мори“ и „Бела вило“, као и врсна Марија Јанковић која је тоновима на виолини представила нумере „Песма и игра“ и „Тамо далеко“. Док је врсни водитељ Милан Савић, одлич-

них дикцијских могућности, по вокацији новинар, беспрекорно водио програм и на умјетнички начин дочарао Ненадићеву поезију - ишчитавајући четири симболичне пјесме и то Падајте младићи, Пола капи росе, Писмо кћерци Марији и Мост.

Десила се једна прелијепа вече. Рођена је једна дивна манифестација коју ће организатори, Боже здравља, његовати и подизати на још виши ниво у наредним годинама. Публика је напојена стиховима и љепотом ријечи, задовољна што је Ненадић и признањем уврштен у ред поштованих од стране свог рода, отишла кући преплављена утисцима пуноће.

На крају, послали смо дивну слику вечерас путем медија из Новог Сада и потврдили и обесмртили заслуге, пријатељства, друговања, успомене....завјештавши да све буде и прође али доброта и људскост живе.

Честитамо Ранку Прерадовићу на Ненадићевом рунолисту са жељом да нам још дуго пише и траје а да га Рунолист подсећа на висину и вјечитост.

Р. СРДИЋ МИЛИЋ

Подсјећања

НЕГДЈЕ У ЗАЈУТКУ СВИЈЕТА

мање путем/ више странпутицом
пут путује/ путник забринути
(...) упут среће/ браћу крајпуташе
па се крсти/ и Бога призива
не дај Боже/ постраницом ићи
већ дај мени/ крај пута биљега

Недељко Зеленовић: Путник

Остварен, поодавно и поуздано, као песник отворено родољубивог, неретко и критичког, поучног, али благотворног гласа, кад и колико му је то у датом трену битно ако ни због чега другог а оно услед одговорног односа према мисији стварања у скупини оних који утичу на јавно мненије посредством објављене речи где увек постоји могућност остварљивости властитог греха који, не само на релацији песник-народ, него уопште, човек и његов род, настаје ћутањем и неангажовањем у правом трену, односно у времену које није за мук и покорно трпљење зла, дакле, као мислећи човек од таквог дара и од таквог људског, бунтовног, инацијског соја који се не мири са свим оним што његов народ, тиме и њега самог, чини незацељиво трагичним, безмерно удесним, невољно деобним и тешко сеобним, несрећним толико да се чини да су скупини оних волшебника које и Бог чини од себе до недогледа удаљеним, скрајнутим, збирком песама Походник по својој вољи* Недељко Зеленовић ((1958-2022) остаје доследан свему ономе на чему и како гради свој лирски печат, њиме и изразитију самосвојност, од-

носно своје место у савременој српској поезији где већ има јасно разазнатљив стваралачки идентитет. Тематски и садржајно, и ово дело је у целисти остварено већ од раније знаним нам поетским концептом овог аутора, лирским концептом у коме доминира класична форма, склоност отвореном изношењу критичког става о ономе што га је изазвало на „оглашавање“ песмом, смелим гласом истине. Гласом оног који се не мири са постојећим „стањем ствари“, најмање са оним невољама којима је изложена „сламка међу вихорима“, посебно немирења са оним оним што би, увек изнова, да се покаже силом богомданом, силом над свим и над свачим под небеским шаром. било о коме или било о чему да је слово за песму.

Таквим се овај песник који, иначе, сам себе осећа и види у мисији походника по властитој вољи, дакле, показује већ првом, пролошком песмом „Српска“ којом започиње лирска ниска од шездесет и четири лирска биљега виђених срцем. У овој, али и у готово у свим песама у првом циклусу, видљиво је и снажном сугестивношћу предочено то потпуно сагласје песника и тла из којег је, по-

пут храста или оног изданка из запаљеног пања, и сам изникао, па отуд и таква овом збирком дубина несносног бола. И отуд толико доживљених и срцем упамћених збивања, небитно да ли су за песму одабрани из времена давно минулог, или су из тек недовољно свршеног, а сви су са тешким последицама у времену неподношљиво садашњем. У времену све болнијем, све пуштошнијем. Сви су мотивски толико за песму изазовни да се и читањем доживљавају и „примају“ као стварносно незаоблилазни биљези који се отимају сваком слепилу, сваком недовиду при погледу истим треном у време оно што је једнаком и време прошло и време, по удесности, увек будуће. Треном садашњим сва времена се збирају у једно време, у вечни презент, јер тиме се збирају и невоље које с новим недаћама отварају старе ране када и настаје бол који жестином и учесталашћу, збивањем из века у век, уме да помрачи вид, а тад настаје ход од свих најпогубнији, ход странпутицом.

Песмама-биљезима украј пута, сва пажња песника Недељка Зеленовића усредсређена је на оно што је што се истином и само истином кроз историју српског народа показује судбинским, што је у самој сржи нашег (да ли само српског?) менталитета и што се чини узрочником великих нам невоља којима су пренатрпане странице историје српског/људског рода кроз векова испред нас као

и у веку с нама. На оно што је доминантна боја централне нити у нашем родословљу са свим и те како видљивим траговима и у нашим још неисписаним биљезима из властитог живота захваљујући, ако не спознајом истине о оном кључном из давно минулих времена, а оно бар по трагичним збивањима крајем двадесетог века: распадом земље, једног великог сна, распадом, у парпарчад, велике илузије о братству у једнакости, једначњем ако ни по чему другом а оно по човекољубљу, по часности, чистоћи образа. Тако и уводна песма „Српска“ делује као чисто, од свих илузија размаглењено огледало у коме се онај ко се у њему својим треном а у векове ипред и иза себе (о)гледа и притом види/дознаје и ко смо какви смо, те му ништа друго и не преостаје него да призна: то се нама дешавало често/ кога ћемо подићи на престо// кога ћемо изнијети у славу/ а онда га скратити за главу// коме ћемо запјевати оду/ па га онда убити у ходу// увијек смо били удворице/ ни у своје не гледамо лице// одричемо и брата и кума // па нам онда отаџбина шума// китимо се немогућом славом/ и хвалимо горким заборавом// кад се земља безданом отвори/ тек тад знамо ко су нам злотвори“.

Такве су, махом, и наредне песме, не само у првом („Походник...“) од четири циклуса са страница овог дела, за кога се, без икаквог двоумљења, може рећи да је то истовремено и лирски самоисповедни и до крајности, често и језом прожет самообрачунски, не само онај тихи, лирски монолог јединке, од зла и свог и туђега ничим заштићене, него и посве отворени одлучни став потпуно освешћеног, тиме и слобод-

ног и смелог, национално јасно припадајућег ангажованог песника намерног да пред суровим лицем историје, на свој начин, песмом, искаже истину. Истовремено књигом и нескривени став, односно виђење и доживљај места свог народа у „туђем свету“. Песмом, лирским записом оствареним тако да збирањем у целину све скупа делује као холограм песникове душе. Утисак је да је управо таквом певању остварено и нешто што делује не само као лирика, већ и као сасвим озбиљно уверљиво предочена дијагноза оног (или онаквог) стања ствари која је последица не само зла од другог, злотворног, злочинитељског, него у недостатку поштуности спознаје, бар донекле објашњива последица од наopakости која већим делом произилази из нашег менталитета.

Песмом предочене „истине“ из живота у свом (све)времену, којом је и наша душа, као и душа песника, злом у свету и злом у себи вековима притиснута тако и толико да се услед свега тога трагичног што се збило и што изнова бива осећамо као да смо „мимо света“, да смо и од свог живота на странипутицу заувек измакнути. Да, нескривено је и то стање трајне тегобности услед које и себе самог песник Зеленовић доживљава као путника-странпутника коме је и душа скрајнута, у дубину таме дугом тескобом потиснута, па као да ни сама душа никад своја довољно није. Никад животном радошћу да је прожета, да је без стрепње изазване мишљу да је и сâм, као човек из народа који је увек неком злотвору на нишану, народ обележен као „дежурни кривац“ за сва зла и у глобалном свету и због тога бива жртвом и метом за одстрел

унапред одређен. С тога и душа таквог удесника задовољством, божијим миром без остатка никад да је испуњена.

Класичним лирским концептом, најпре дистихом и сонетном формом, потом и слобоним стихом, а дешава се и песмом писаном у једноставној форми песме за децу, када у ставу/гласу лирског субјекта има и благог, ненаметљивог и придиковања, па и поуковања, све у тежњи за истином, Недељко Зеленовић песмом јасно и наизглед само једноставно, без околишавања и тетешења, директно, као прстом у око, веома често (у) казује и на оно у свом роду што је наопако, злохудо. На оно свима и увек што нам је знано ал' шта вреди, све нам залуд, јер ту је и оно што из века у веков стоји „постојасно каноклисурине“ и „никад да се у памет дозовемо“: склоност брзом одушевљавању неким (вођом, легедом, митом...), брзом уздицању до легенде, славе небеске, а још бржем поринућу у заборав. Критичан према том „феномену“ у нашем менталном склопу, аутор често указује или песмом сведочи о залудништву, удворишту, деобности, неслози, неверству, разбратајности...

Да ли је разлог томе чињеница да смо, по песниковом осећању или о односу на свој род, сувише малени и недовољно јаки да се супроставимо силним и наopakим? У томе што живимо у самом средишту вечитог размеђа (места где се све наплавине са свих страна скупљају и отуда свака у свом правцу и даље тече, одროном, неминовно, сеобом, истовремено и део тла са собом односи? Или у томе што смо на вечитој промаји „између исто-

ка и запада, попут куће насред пута, а никад да поступимо по оном савету од живота дозна-тог: „Творизати немој/ чувај огњиште/ вјетрови туђи/ стално нас ниште//“, како казује у песми „Промаја“.

На том размеђу међу световима и међу вековима песник Недељко Зеленовић и самог самог себе види/доживљава као да је од нечег живог занавек силом откинут, те с тога и овако казује: „као пупољ/ у земаљској равни/ винут у небо дубоко/ и онај облак тавни// гдје се свеци и але/ во вјеки вијеков вију//“, а песмом тражи „души спаса/ сјајну небеску капију“.

Истовремено и признаје да је попут „касног снијега коме се нико не радује“, али ипак не одступа ни пред тешким вратима, свеједно да ли пред вратима раја или пакла, „јер кажу подобан ниси/ још си у крви и месу“.

Пркосан је и ако ништа друго није у моћи да учини, у зло доба, кад му се очајном и безнадном чини како је од свега одстрањен, а да и не зашто је од Свевишњег толико до самог дна таме поринут, ипак се чује, одјекује његов песмом вапајни крик роду: „пустих крик из грла/ ал нико не чује“.

Не одустаје од откривања, обелодањивања истине о томе ко смо и какви су, од казивања о много чему где смо се „оклизнули“ и отиснули далеко од сигурног пута, пише против лажи, илузија, кобних залудица, јер верује у моћ мелемне речи исказане песмом: те с тога и казује: „скрајнута као шугаво живинче/ негдје у закутку свијета/ још се моја лирика сјаји/ и чује се рима клета// (из песме „Неподобан сну“).

У многим песмама непосредни одраз истинског осећања изазваног дубоким сагледавањем

удесности свог, српског рода, а што се и те како одражава и на стања песникове душе, посебно у песмама иза које мислимо да су антологијске вредности („Ноћ“, „Промаја“, „Пустоселина“, „Воденица у Брчанима“, „Ноћ код Зеленовића млина“, „Пошљедњи“, „Стог“, „Путник“, те песме из завршнице збирке „Отац и вук“ и „Вучија вечера“ „Трн“), Веома је изражајна и са значењем је пресудности у остваривању лирске самосвојности присност песника и завичајног тла, једнако оног физичког, оног у сваком времену видљивог, као и духовног миљеа. Стога су и многе песме у овој књизи настале и животношћу делују као непосредни, животни ехо песниковог присног дослуха са савим оним где му је извориште, врело Живота и сваке му мелемне речи. Дамар-песме које су резултат дубоке саосећајности, припадности свом роду, својој вери, хрићанској и православној, својој бационачној баштини, са свим оним што је на том херцеговачком, српском тлу свеприсутно и што осећа при ходу као оном што је и пре и после њега увек са значењем вечно припадајућег. Тако и ноћним треном, у самотности, при загледаности у оно вечношћу постојано, у звездано небо загледан, песник бива у прилици да уз усхићење животом у (све) миру истовремено одгонетне бар делић од вечне упитности где су узрочници и вечне, као и оне тек треном земне и стрепње и радости: „као да је лени месец / са звездама с неба пао/ у облаку смртна стрепња“. Тим призором намах и упитност: „је ли потоп на помолу/ или је сдамо врећа с благом//“ (Из песме „Ноћ“).

Већи део књиге, циклуси „Писмо из Драгочаја“, „Мирење браће“ и завршни „Поемија“, махом су у знаку епистоларне поетике, изразитије, епске наративности, јер је овај песник и надаље у нескривеном дослуху са српским народним, посебно оним српским јуначким песништвом. Што не чуди, јер удес нам такав и јест. Мало мало па рат, изнова страданија, хајдучија, избеги, прогони са родног огњишта, сеобе и нужно бива да нас је све то као народ мењало, формирало, учинило друкчијим, можда доиста и мимосветним људским сојем..

При мисли о том (или о таквом) удесу, у песми сонетне форме „Шкрипари“ Зеленовић и казује: „Где си ноћас заноћио брате/ у зло вријеме посвуда те траже/ ко пси бијесни у стопу те прате/ расули су ко дрвеће страже// Отели су што се отет може/ попалили и штале и куће/ сад се чељад по шумама множе/ за бешике уломили пруже//“. Небитно да ли је ова и сличне јој песме са изазовом у давнопрошлом или у пређашње свршеном времену, с краја последње деценије минулог нам, ратног, страдалног века, али незгасла је нада у завршници песме, мисао о подизању нејачи, изданака, мисао која делује и као утеха и као налог: „Чекај вријеме које доћи мора/ вучићима зуби да порасту/ и кад прва дочека се зора/ ето тића ко листа на храсту//“

Као одраз трена у коме (нужно) настају, ту су и песме о расељеном роду, о пустоселинама у завичајном пределу („нема ни нашег никога/ ни да неко каже акобогда“, нема живота, ни трага људског тамо где је некад све врвило од живота и људског прегнућа: „Сасуло се коло млинско/ кад

је облак пао ниско/ ту пауци кад дан мине/ разапињу паучине// Четири су млина била/ сад се камен само бијели/ јечменицу гдје смо јели// („Воденица у Брчанима“). И било о чему да је слово, у многим песмама садржана је и мудрост наука који нам је од давнина, од предака у аманет остављен, јер у томе што је из ризнице народног духа, садржано је вековно животно искуство оних што су увек на промаји, на ветрометини. Тако, примера ради, у ванредно успелој, и лепој и мудрој песми „Слог“ песник казује: „И стожину треба знати/ посади-ти ко јабуку/ да се на њој сијено злати/ где пластимо своју мукку/ кад планинске косиш траве/ одбаци им гладичику/ да се овце не престраве/ о опору трн-трнику//“

Књигом „Походник по својој вољи“, у сваком од укупно четири добро организована лирска круга (четири циклуса као четири оцила у српском грбу) веома је изразит, рекли бисмо и доминантан да је, глас родољубивога, али и критички настројеног песника. Песмом потпуно отворени и јасно, наравно, све по захтеву лирског исказа, предочени и разлози, односно мотивски изазови таквом и мишљењу и певању прожетом и иронијом, понекад и сарказмом, а оствареним са циљем да се, ако је могуће што пре и одлучније, као народ слогом коначно „у памет дозовемо“. У том, преко потребном критичком погледом на свој несрећама обележеног народа, горак нам је наука који делује као да је доиста од оног садржаног нам у генетском коду, наука попут оног у песми „Браћа“: „У крв се кле-ли/ док се нису закрвили// забраве да им крвотом/ иста

крв тече/ окрвавише/ прокрва-више/ прокрвише/ закрвише/ скрвише/ накрвавише се/док не искрварише//“.

Доиста, од вучјем смо рода, у позитивном и негативном погледу, а све примерено оном какви смо најпре у односу према себи самима, али и у односу према другом, дакако, какав је, у добру или у злу, и други према нама. О томе такође успела, рекли бисмо и јединствена Зеленовићева „поемија“ под насловом „Вучија вечера“. Током читања, а тек потом – трајна упитност: Има ли у било којем другом језику толико изведеница, личних и заједничких именица, назива топонима, имена река и градова, толико придева у чијој основи је, као у српском, реч вук? Завршни стихови у знаку су такође трајног наука: вуче брата/ и вучице сестро/ сваку длаку редом промијените/ но ћуд никад/ ако вам је до живота стало//“. У том контексту, неизоставно, као једну од најлепших песама у којој је скривен наука од вука и за сва „вучија времента“, ваља истаћи песму „Отац и вук“. Толико је сва лепа, без и једне сувишне речи, толико богато метафорична, да је управо зато у целости наводимо: „мој отац свира усну хармонику/ у мрклу ноћ кроз село/ као да пролази кроз тунел/ прати га млад вук/ готово млађи од младог месеца/ што пребројава звезде// у кућама људи спавају/ у шталама стока прежива/ само се зимска ноћ/ мразом сама себи удвара// свира мој отац усну хармонику/ чувајући страх/ и себи и вуку//“

Делом „Походник по својој вољи“ нескривена, кад директна, ангажована, кад дискретна по(р)ука: Без превазилажења оног у самом себи недостат-

ног, нема нам од зла избављења. Напротив! Тиме и будуће невоље, што су са узрочником у нама самима, у нашем менталном склопу, у наивности, недовољној самокритичности и рационалности једнако у односу према себи као и према другима и друкчијим, посебно према онима одвајкада нам непријатељски настројеним, сасвим су извесне.

Ваља нам се ослободити вековима накупљеног бремена, али најпре оног властитог камена што нам виси о врату. Ваља нам се разбрисрити, умивати се на здравом, бистром врелу, на извору од истине властитим удесима запамћене. На оном извору што је и без честице самообмане и без мрвице преварне речи, лажи, самообмане. Ни утеха, а још мање излаз није у мисли како време све лечи. Напротив!

Уместо епилога:

Историја, (*Historija magistra vida est!*), а посебно она историја бешћашћа, поновљивошћу крајње поучна а науком и обавезујућа учитељица је живота тек када изазива мудрост какву налазимо у једној из мноштва мудрих и поучних песама – крај пута знаковља, у песми „Вук“ Недељка Зеленовића: „јеси за-спо/ ниси снито/ крв попио/ и пролио// није време/ што је било/ већ је време/ наносило// без окота/ иза плота/ већ се нови/ век полови// у ранама старог века/ већ се чује/ новог јака//“

Песмом поуздани крај пута биљези.

* Недељко Зеленовић: Походник по својој вољи; Бесједа, Бања Лука, 2019.

Давид КЕЦМАН ДАКО

Ово још мало љепоте

Обећао сам: доћи ћу
Да чујем како шапуће
Чорба у новом котлићу
Купљеном јуче, крај куће
У којој туга с љубављу
Спава на истом узглављу

А када дођем попићу
Чашицу златне ракије
Као да се у том пићу
Још један живот сакрије
И чека да га уснама
Оживи пјесник у нама

И оно вино злаћано
Које је свагда плаћано
Капима чисте лирике
Ситнишем метафизике
Носталгијом и сјетом
Што са михољским љетом
Долази да нас озари

И чува да не остари
Ово још мало љепоте
Одозго што се оте

Прије но што се саспе

Да сам могао са Ђопићем
У башти коју шара јесен
Да попијем бар једно пиће
А он да прича сав занесен

Упијао бих у том гласу
Уз шум Грмеча жубор Уне
Не знавши ко и како насу
Чаше пред нама стално пуне

Да сам могао са њим велим
Милосне часе да дијелим
О Михољдану који злати
Све што не може да се врати

Да уз вјечито први литар
Сврате и да се распричају
Његов ђед Раде и мој Митар
У сад већ митском завичају

Па да ушушкан у доброту
Њихових гласова и душа
О лијепом и страшном животу
У неземаљској башти слушама

И да још коју јесен наспе
А приче прелест да зачине
Прије но што се живот саспе
У други дио неједначине

Жал

А волио бих да сам био
С Мандићем Светом оних дана
Јабуковачу кад је пио
У друштву оца Јулијана

И да у неком вечном трену
Какав цио свој живот слутим
Гледам кроз овог света копрену
И с обојицом блиско ћутим

У трему испред цркве где се
Све стапа с нечим непролазним
И могу чуда да се десе

Да нас блажено беспослене
Попијте децо и од мене
Светац са још по једном казни

Кога да питам

Је ли се могло с Андрићем више
Од једне чаше вина попити
Јер то како о вину пише
И винопије зна опити

Је ли се могло лумповати

У Алхамбри са нобеловцем
И за Ђоркане куповати
Рум који се не плаћа новцем

Је ли се могло с њим над Дри-
ном
У разговору на Капији
У сумрак душу гријати вином
И уживати у ракији

Кога да питам кад нико није
Видио Писца како пије

Скрајнута клупа

Ова је клупа кревет неком
Ко се у поноћ умотава
У картон који ставља преко
И испод тако да сву ноћ спава

А теби је тек прилика да
Одмориш успут док се шеткаш
По забаченој лирици града
У потрази за два-три ретка

Који су можда заостали
Негдје за Ђ. Дамјановићем
Кад би уснио пјан и блажен

Тако да и сад помало жалиш
Што га никад не части пићем
Па да ти их уживо каже

Здравко МИОВЧИЋ

ГЛОСА

ЉУБАВ НЕМА БОЉЕ ДАНЕ

Љубав нема боље дане,
све је сад и никад више,
све што иза тога дође,
дође само да њу збрише.

Душко Трифуновић

ДОК ГОД ХОДИШ

Кад се зором славуј јави
и кад златно сунце гране,
искористи сваки секунд
ЉУБАВ НЕМА БОЉЕ ДАНЕ.

Док год ходиш певајући
и док рука песме пише,
увек мисли - све пролази,
СВЕ ЈЕ САД И НИКАД ВИШЕ.

Нема другде, само овде
живи живот док не прође,
остало је само тама

СВЕ ШТО ИЗА ТОГА ДОЂЕ.

Нек' кроз вене љубав точи
док се гледа и док дише,
једног дана црна сена
ДОЂЕ САМО ДА ЊУ ЗБРИШЕ.

У ТЕШКОМ ЧАСУ

У тешком часу болести и туге
ја бацам поглед у минуло доба
и питам савест: је ли мирна она
пред вечним мраком отворена гроба.

Војислав Илић

ЈЕДАН ЈЕ ЖИВОТ

Сликам песмама најлепше тренутке
и скидам боју са небеске дуге
да ми олакша и да ме разведри
У ТЕШКОМ ЧАСУ БОЛЕСТИ И
ТУГЕ.

Живот је један и замене нема,
није представа која се проба
и док уткивам речи у риму,
ЈА БАЦАМ ПОГЛЕД У МИНУЛО
ДОБА.

Препуна сунца била нам је младост,
цела је наша била васиона,
а сад размишљам о гресима својим
И ПИТАМ САВЕСТИ: ЈЕ ЛИ МИР-
НА ОНА.

На свету нема ништа тако тужно
к'о што је бела болесничка соба
у којој многи отварају душе
ПРЕД ВЕЧНИМ МРАКОМ ОТВО-
РЕНА ГРОБА.

17. јули 2020.

УМЈЕСТО ПИСМА

Ова моја пјесма нека буде писмо
што ти пишем, мили, срца расплам-
сана.
У овом животу ми се срели нисмо,
ал' ћу те вољети до посљедњег да-
на.

И твоје ћу брезе вољети до краја,
умотане свилом у шалове бијеле,
све снажне мећаве из твог завичаја
и ону топлоту поред пећи вреле.

И старушку драгу, као да је моја,
и добру и милу, матерински њежну,
бјелину пахуља у лету без броја
док вјетар развлачи хармонику
сњежну.

Јер кроз ове вене тече крв Сибира,
због тога је сјајна луна мени драга,
саоне и липе док сјеверац свира
наносећи снијег до љубљеног прага.

Једном ће на крају, душа ми већ слу-
ти,
кад на земљу падне задњи лист са
гране
изнад мога гроба пјесма се зачути,
пјесма што долази с наше руске
стране.

Твоји ће, Серјожа, стихови да прате
одлазак пјесника под зелену траву.
Можда ће некада моћи и да схвате
да тражећи љубав нашао си славу.

Вера КОРОПКИН ЕАТКОВАЦ

ДЈЕЦА СВЕМИРА

Ми јесмо дјеца свемира
задојена млијеком галаксије,
жигосана жаром звијезда,
овјековјечена у космичком
леду.
Бескрајно жива бића
записана у безвременским
редовима.
Ратници – сасјецамо
недореченост,
трагедију највећу од свих.
Волимо витешки храбро
и не бојимо се
јер ми јесмо дјеца свемира
задојена млијеком,
жигосана жаром
у огледалу бесмртности.

БАЈКА О ДАВНОМ

Једном давно бијех бистра ока,
видјех небеску долину
и сунце на самрти.
Једном давно ти убрах облак,
букет вјетра, букет љубави.
Једном давно то бијаше,
једном давно бијех и ја.

Ивана ПАТКОВАЦ

ДВОЈНИКОВО ПУТОВАЊЕ

(Анђелко Анушић, МАГЛЕНА АВЛИЈА, Градска библиотека, Прометеј, Нови Сад, 2023)

Најновијим романом „Маглена авлија“ Анђелко Анушић нас одводи у прошлост српског народа, у шуме, маглуштине, тмине, у сеобе и прогоне кроз које је тај народ пролазио у својој мукотрпној историји. А тога је овај намучени народ имао на претек. Имао је аутор довољно разлога да се позабави том тематиком која му је пружала изобилје материјала. Довољна су му била болна дешавања деведесетих година протеклог анатемисаног 20. вијека када је извршен по други пут геноцид над његовим народом, када су потомци Ен-Де-Хазиде очистили „своју лијепу“ од српског живља на најбруталнији начин, ријетко запамћен и виђен у свјетској историји. Та дешавања су нож у срцу нашег аутора, бол који га непрестано опомиње да то не заборави, да забиљежи и остави потомству истину која се битно разликује од оне коју су му нудили у школи.

Књижевни посленици, попут Анушића, не допуштају да заборавимо прошлост, да се прекине та нит, ма колико била танка и паучинаста, која се грчевито држи за то сјећање, или боље која та сјећања чупа из прошлости, из маглуштине, из таме и износи их на свјетлост дана. А кад се то деси, учачамо колико је у њима смјештено и радости, и бола, и туге, и надања и чежње да их неко пригрли и да нас заједно уведу, Он и Сјећање, у неки нови свијет, дотад скриван.

Ова сложена, болом бременита тематика одвела је аутора у далеку прошлост. Чак до зачетака људског рода, до Потопа.. Ако је био. Нема потребе да провјеравамо. Сад постоје друге методе провјере. Као оне на граници, на прелазу из Згаришта у Недођију, кроз чију је капију пролазио наратор романа. Е, то су сада нове провјере. Улази се у предсобље Недођије. А ту, у том предсобљу, ништа се не препушта случају. Узимају се брисеви из свих људских отвора (уста, нос, очи, уши...). Чудно је да су заборавили анус! Узимају се и брисеви ријечи. А прашина с обуће је посебно. Додуше, она је дуго на цијени: код Римљана, Египћана, Арабљана, Грка... Као причешће. Но, као да ту, на тој граници обезименују путника. (Истина, урадили

су то они раније, на „својој“ територији). Тек, захваљујући Сјећању-двојнику, субјект се сјећа имена и презимена-Јанко Мајсторовић. Сјећање је Јанкова савјест, провокатор, скривена енергија која Јанка тјера на акцију, на незаборав. Јанко, Полоније, Изгнаник који себе види као Рајка изгнаника са родног огњишта, сапатник са хиљадама изгнаних Срба из Крајине, покушава да, уз помоћ Сјећања, оживи та времена, и прије и послје изгона, да покаже и „другу страну медаље“. Он је коректор лажне историје из најновијег времена, трагач за истином, и поред пријетњи разних истражника у Магленој авлији, у том „тамном вилајету“. Не прихвата он сугестије истражника да заборавља. За њега је светија бакина порука-„Не заборави! Не заборави ништа, дијете!“ Или очева- да буде човјек међу људима. Међу људима и није тешко бити човјек, али са нељудима „са границе“- тешко. Веома тешко.?

Јанко је располоућен. Он и Сјећање. У сарадњи су, али и у сукобима. Путују и на тим путовањима наилазе на разарања, пустошења. Али и на нечије далеке претке. Сјећање, нараторев двојник га подсећа на далеку прошлост.

Аутор је овдје ирационалан; улази у свијет заумља, али и сатиричан. Препозатљиво је на кога алудира, ко су они који „ћерају“ и они које „ћерају“. Амбијент је прилагођен дешавањима: магла, шума, обездољеност. Аутор нас ту уводи у суштинску тематику-страдање и прогон Срба. Вјештим алузијама асоцира на Јасеновац, на број погубљених. Као симбол служе му тополе у шуми. Њихово пребројавање. Различит број топола јасно асоцира на различите приступе пребројавању јасеновачких жртава. (Отац нове хрватске државе Туђман оперисао је бројком 40.000, умјесто 700.000, чак до милиона, како су утврдиле неке међународне комисије).

Путовање у родни крај оживјело је Сјећање. Шеста глава, нпр., почиње епском пјесмом о избјеглици Рајку. О враћању у прошлост на згариште. А тамо су некад живјели заједно „змија и жаба“. Зарицале се у мир и суживот. Ко је виновник овог пустошења. Зар је само змијачуваркућа остала испод прага разрушеног дома.

Сјећање подсјећа Јанка на бакину поруку: „Не заборави. Не заборави ништа, дијете!“ И очеву поруку – „Буди човјек међу људима!“. А тешко је бити човјек, Господе, у овим временима. Тешко је живјети од успомена. И од заблуда да могу заједно змија и жаба. Како само аутор персонифицира рушевине поред којих пролазе, трњак гдје је некад била „пшеница бјелица“, нагорјеле, ваљда од кише угашене, рогове на омеђини. Та ребра скелета. Ту је била и школа. Колико ли сам лажи у њој чуо! О мом народу на кога су немилице набацивали блато.

Сјећање не заборавља ништа. Чак ни дане проведене у непријатељској болници, увреде и понижења од појединих љекара који су били у завађи са Хипократом.

Видљиве су бројне промјене на том путошћу Полонија и Сјећања. Као да јенестало Атлантиђана. И њиховог знамења. Тамо гдје је била црква бјеласа се неки „оловласти букет“ (Каква метафора за џамију!). Тресу се предјели гдје су дојуче живјели Атлантиђани. Лика, Далмација, Крајина. Тресу се Метохија и Косово. Слијежу се кости предака. Подземни градови не мирују. Дотаћи ће се аутор антисрпске политике и небулозних поравнања злочина који су рађени. Поравнавају се Јасеновац и Сребреница, усташка клања и нека почињена убиства при прогонима из Крајине. Црнкошуљаши и у сну прогоне наратора. Гуше му сјећања.

Вриједан је посебне пажње одјељак у коме Сјећање казује Јанку бајковиту причу о држави Тврђави, о монархистичком уређењу те државе, о монарху Вудију, о његовим програмима за стварање позоришних трупа које ће приказивати комаде по селима, по принципу- игра без хљеба.. Ово казивање Сјећања није само бајковито, него и веома сатирично. Путовање се наставља а са њим и Сјећење. Оно га подсјећа на догађања која су се туда дешавала. Гласови или халуцинације, а прије ће бити ово друго, опомињу Полонија-Јанка- Изгнаника на незаборав. Рат, Јасеновац, Липа (то је она липа на којој су остајали дјечији мозгови, гдје су фра-Сотоне разбијали дјечије главе).

У свом басновито-бајковитом причању двојник (Полоније и Сјећање) не бјеже ни од легенде. А њих је на овом путовању било на претек. Довољно се присјетити штапа Светог Саве из Немањића манастира Гомела, те бројних мјеста

Анђелко Анушић

МАГЛЕНА АВЛИЈА

БАЈКА О ПУТОВАЊУ У ОНА МЕСТА

ПРОМЕТЕЈ

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
У НОВОМ САДУ

везаних за Савино име (храмови, брда, пољане, ријеке...).

„Остаци живота“ некадашње Крајине гамижу пољима.. Црне мараме отимају од гаражи, којом су прошле усташке хорде, понеку репу, натрулу воћку, понеки клас жита. Све, дакле, подсјећа на проход зла које је туда господарило. На страдања тог тужног и недужног народа. Двојник то све региструје. Сјећање допуњава наратора, а он Сјећање. У ствари, наратор је у дијалогском монологу. Сазнаје да се на ранијим стаништима људи подвргавају чудним провјеравањима: колико удишу кисеоника, колико изговарају ријечи... Наратор је као хипнотисан Халуцинира. Тешко се снаћи у новим условима живљења.

Већину поглавља у књизи аутор започиње неким мотоима: или мислима великих људи, или стиховима из Библије, или неком пјесмом. Тако ће 29. поглавље започети веома пригодном пјесмом, за овакав начин размишљања, Милоша Црњанског посвећеној српском мученику (а кад су Срби оскудијевали у мученицима?) Гав-

рилу Принципу. (Превод пјесме са руског на српски језик аутор је смјестио у 2074.годину, чиме је усмјерио нашу пажњу на ирационалност казивања!). Гдје је сада мјесто његовог народа? Шта је остало од славе Душана и Балше? Вјероватно мало. Зато пјесник и тражи да престану лажи о Балши и Душану... „Гладан и крвав је народ мој“. Или: „Јаук и гробље је народ мој!“ Зар се могло наћи прилагодљивије поређење са садашњим стањем!

Нашао се Јанко Мајсторовић у Маглени авлији гдје је изложен силним испитивањима, провјерама, пријетњама... Све што је видио он мора заборавити. А шта је срео и видио?

„Срео сам пустош. И највише њу. Свуда само она. И она. Па порушене куће. Горевине. Травуљину. Љуту траву. Зачестарена дворишта и њиве. Царство трнике и корова А оно обешчашћено гробље, поломљене знаке са Голготе“¹

Али, по законима оне андрићевско-какарађозовске авлије, не смије се то нико ме рећи. „О томе ни у сну! Нико ме! Запамти! Чак и ако те, не дај Боже, ставе на муке.“ А онда слиједи усташки арсенал примјењиван на Србима: „Клинце под нокте, чупање ноктију, вађење здравих зуба, очију, сечење ушију, носа, ложење ватре на прсима, гује у уста, оштрице металне под грлом...“²

Ту се не завршава истраживачки садизам. „Шта сте осјећали? Да ли Вас је било страх? Јесте ли били жалосни, бјесничави, или равнодушни? Или сте ликовали? Чувства властите кривице за напуштено тогархеолошког налазишта, кога субјект неправилно назива завичај- јели га било? Да ли сте некога, можда, оптужили, у некога макар посумњали, замрзили га за ту, како је субјект назива, пустош, порушене куће и гробља? Наведите кога?...“³ Поред ироније која овдје прелази у сарказам, ова сцена је у духу оне басне о вуку и јагњету. Јагње низводно од вука мути воду и оно је криво. Све се ради да би се доказала кривица крајишких Срба и њихово „добровољно“ напуштање завичаја. Чак је „лијепа њихова“ приредила и испраћај тој својој „браћи“, укључујући и „пој“ ваздушне музике „челичних птица.“

Анушићев истраживачки превазилази Андрићевог Карађоза из „Проклете авлије“. Карађоз не тра-

жи од својих жртава да себи припишу туђу злобу. Он само констатује да ту нема невиних. Ако они нијесу погријешили, погријешла је мајка у мислима док их је носила. А Анушићев истраживачки приче сопствена злостјела и приписује их субјекту. Цинизам. Крајња граница цинизма. Анрићев Карађоз је циник, али је један; код Анушића их је маса.

То је само нека од судбина прогнаног и злостављаног крајишког народа, у вријеме када је „њихова лијепа“ чистила земљу од Старчевићевског накота, вријеме „Бљеска“ и „Олује“. А под ударима тих олуја крајишки Срби су се често налазили. Понављала се енде-хаовска политика према Србима. Хрвати су увијек имали задужене мрзителије српског народа, и увијек довољну дозу мржње према Србима. Систематски су насељавали Србима подземне градове: Јасеновце, Градишке, Пребиловце... Нажалост, нијесу баш чести српски писци који скидају прашину заборава са тих догађаја. Али, има их. Има још Анушића.

Анушићев роман „Маглена авлија“ писан је препознатљивим пишчевим стилем, препознатљивом литерарном оријентацијом, оригиналним избором правца у књижевности, без подлијегања било чијим утицајима. Асоцијативно повезивање „Маглене авлије“, или било ког дјела пишчевог, а сва су она на приближно истом фону, је недовољно улажење у Анушићеву композициону конструкцију романа, недовољно улажење у психологију његових јунака, или тендециозно и не увијек добронамјерно стварање неких паралела (Андрић, Пекић... или било које велико име наше или свјетске књижевности) у корист другог. Анушић је створио свој стил, изабрао тематику, која није баш лагана и од које су многи бјежали, и тиме обезбиједио веома високо мјесто на љествици српске духовности. Потврђују то и бројне награде које је Анушић добио за своје дјело. Ањегово дјело је лирска проза. Пјесма у прози, са свим одликама лирске пјесме, са богатством језика, са бројним стилским фигурама, са дескрипцијама. Истина, десиће се понекад да се читалац изгуби у лавиринтима бројних композиционих рукаваца, да не осјети распоућеност и двојност наратора, улогу Сјећања, тог покретача акција помало заборавног Јанка, алиас Полонија Мајсторовића. Но, нека то буде тренажа наших можданих вијуга.

Момчило ГОЛИЈАНИН

1 Маглена авлија, стр. 213-214.

2 Исто, стр. 214.

3 Исто, стр. 218.

In memoriajm

Довиђења друже Ацо

(Ријеч књижевника Петра Раина Васића на последњем испраћају колеге, књижевника и професора, Александра Аце Николића /13.3.2034./)

Прије свега, поштована породице нашега Александра – Аце Николића, примите моје изразе искреног саучешћа!

Драга родбино и пријатељи, драги Брчаци, Ацини ученици, колеге и пријатељи, окупили смо се на посљедњем испраћају нашег суграђанина, драгог човјека, незаборавног професора, учитеља, књижевног ствараоца и стручњака за свјетску књижевност, нашег драгог Аце. Наш Ацо је, и поред његове респектабилне стручности, био веома једноставан, рекло би се скроман човјек, тих, пажљив саговорник, добар муж, отац и дјед, искрени друг и пријатељ. При сваком сусрету с њим могла се осјетити његова пријатељска искреност и поштовање човјека, без икаквих ограда. Једноставно и изнад свега, Ацо је био човјек са свим позитвним епитетима. Рођен је 1937. године у Врбањи у блиској нам Славонији. Школовао се у Осијеку, Тузли и Брчком, а завршио студије у Београду на Филолошком факултету и постао професор свјетске књижевности. У Брчком је гимназијске дане проводио заједно са колегама будућим познатим књижевницима Витом Марковићем и Остојим Кисићем. Они су му били блиски и генерацијски и интелектуално. Дружио се с њима и после грађанског рата у БиХ.

И не само с њима, Ацо је био близак са многим књижевним ствараоцима. Друговао је са Драгом Куђићем, са Ранком Прерадовићем, са Бошком Ломовићем, Цвијетином Ристановићем, са Зејћиром и Сеадом Хасићем, Узиром Буквићем, Сеадом Бурићем, Николом Босићем, Савом Теодоровићем, Жарком Мијовићем, Стојаном Каштеровићем, Жарком Миленићем, био је нераздвојни друг са брчанским писцима и новинарима, једноставно речено, са свим познатим и признатим књижевним ствараоцима и креаторима писане ријечи. А кад је о политици ријеч, Ацо није био ничији, био је наш. Поред професоровања у брчанским средњим школама, прије свега у гимназији, Ацо је писао поезију и прозу, бавио се књижевном критиком и објављивао своје радове у бројним листовима и часописима. Још 1968. године је у Брчком покренуо ревију за књижевност, културу и друштвена питања. Да би 1970. са Драгославом Ристићем штампао збирку поезије „Замара нас срећа“. Са Ристићем је 1972. основао и познати Књижевни клуб „Пабло Неруда“. Био је уредник едиције „Стазе“ и часописа „Ријечи“, који је излазио од 1974. до 1990. године. Своју збирку пјесама „За-

пис“ обавио је 2005. године. А кад је основан Књижевни клуб Брчко дистрикта био је његов редован члан и сарадник часописа „Ријеч“. Остала му је незавршена антологија брчанских пјесника, коју је припремао посљедњих година. Од оснивања Удружења за његовање српског културно - историјског наслеђа „Баштинар“ и покретања истоименог часописа, још 2003. године, Ацо је био наш редован сарадник и члан редакције. Проводили смо дуго времена заједно. Мада смо генерацијски доста блиски, слушао сам га и учио од њега. Полемисали смо понекад слажући се или не о неким свјетским књижевницима и њиховим дјелима. Вољели смо обојица, на примјер, Јесењина и полемисали о томе чији превод нам је ближи. У једном смо се слагали, ближи нам је био Марковићев превод Јесењиних пјесама. Зато желим на крају да му Јесењиним ријечима поручим: „Довиђења, друже, довиђења, Драги мој у мојим си грудима. Уречени растанак обећава виђења, Обећава нови сусрет људима. Довиђења друже, без стиска, без речи клетих. Не тужи и болно не мршти повије. На овом свету није ново мрети, ал ни живети, богме, није најновије!“ Нека ти је вјечна слава и хвала, драги наш Ацо – Александр Николићу. Почивај у миру!

Петар ВАСИЋ

ПУТ КОЈИМ СЕ ЗАИСТА РЈЕЂЕ ИДЕ

(над збирком Поетика ожиљака, Селене БЕРИЋ)

Искрено вјерујем у таленат млађане пјесникиње Селене Берић. Када се прочита наслов ове књиге помислите да је ријеч о некоме ко је много тога претурио преко главе и ко у свом животном торбаку иза себе има много година живота а тиме и искуства. Они који макар и површно познају животну причу Селене Берић, знају да је још у дјетињству понијела моћно бреме горчине, коју игром случајности живот зна сурово и неплански да испоручи. Пјесма јој је отворила врата менталног спаса и Селена је као дјевојчица закорачила у свијет магичних ријечи и није више било потребе да га напушта. Пјесма је поред дома била њено ново уточиште. Но и Рембо је своје најбоље пјесме писао у годинама најраније младости, негдје између седамнаесте и двадесет и прве, када се и завршава његов занимање за поезију. Убијеђен сам да ће Селенин пјеснички пут трајати још много деценија и да ова успоредба са великим Рембом само указује на младост и таленат којим су одабрани награђени.

Селена пише о ономе што су преживели њени сопствени нерви. Јесте, очекивано је да она тај свијет око себе сагледава очима младости, што је и разумљиво, али иза ове поетике која јесте њена истинска лична карта, обасјање њене емотивне лирске природе, из ове поезије исијава збуњујућа и неочеки-

вана зрелост, један квалитет који потврђује пјеснички дар, али који такође наговјештава (за сада) неслућене узлете. Мада се уз остале књижевне жанрове више од 40 година бавим есејистиком, првенствено књижевном критиком, нисам се до сада срео са већим талентом у поетском смислу какав посједује Селена Берић. Очигледно Селена Берић има узоре како из непосредног окружења, (отац признати пјесник) тако и из опште књижевности, али оно што је важно, она не подлеже утицају тих узора, већ трага и тражи у свом свијету одговоре на питања која су њој важна. Питања која младост поставља, и која се не могу заобићи. Свакако да је у њеним годинама очекивано да пјева о љубави и чежњи, али она иде изнад ове и овакве категоризације, јер у њеним пјесмама преов-

ладава (уз поменути емотивни набој) и једна зачудна зрелост у самом поетском исказу, али и мисаоност која њу као младу пјесникињу издваја из мноштва оних који се траже.

Селена Берић је себе профилисала (овом књигом и овим пјесмама) у једну особеност која је издваја од генерације којој по годинама припада. Дакле ова уочљива различитост њој трасира пут којим се заиста рјеђе иде и који припада само одабранима. Младој и талентованој пјесникињи Селени Берић потребна је подршка како у културолошком смислу, тако и у њеном опредјељењу да своју емотивну природу усмјери путем који је одабрала а то у неку руку и јесте пут пјесничке неизвјесности. Јавна подршка у сваком смислу јесте награда за њене креативне узлете што свакако треба да буде подршка објављивања једне овако добре и зреле пјесничке књиге. Можда једна оваква похвала треба да буде вјетар у једра лађе којом плови немирни дух Селене Берић, и на радост њених будућих читалаца а све остало потврдиће вријеме.

Београд,

књижевник Веселин МИШНИЋ

КУЋА ОД ТРСКЕ

вољела сам те једном у улици
Стразбур
када је град био неочекивано жив
твоје очи отварају нове путеве
о које се моје ноге саплићу

вољела бих да знам
све оно што се до зоре прећути
да чујем тишину
и када црне ноћи тутње

срела сам те једном на крају улице
након свих ријека које живот носи
вољела бих да знам твој језик
вољела би понекад мало и да волим

с времена на вријеме киша засвира
па се улива у моје море
потопљене паноније испред моје
куће
сад сузе у шта имају да се улију

да није било Стразбур улице
што личи на паркове
нимало обичне
ноћ би прешла у дан

без ње се рађају зоре
нимало сличне предходним
без ње мој град је празан
и моје море није слано

мој кров и даље стоји
у нашој кућици од трске
ломили су је много пута
никада довољно

сад само Стразбур улица
памти кораке и плаћа рачуне
за све што су километри пренијели
и пресликали у наш град

памти и наш град

да је само мало већи
да једна кућа опстане
да један живот траје
да једна ноћ живи и у праскозорје

а када нам спале кућу од трске
преселићемо се у Стразбур улицу
издаћу поново свој град
и остаће пресушено моје море

ОНЕ НОЋИ КАДА САМ ПРЕСТАЛА ДА ПИШЕМ

Сјећаш ли се
оне ноћи када сам престала да пи-
шем
како су у мени топови пуцали
рат је кренуо
кренула је партија шаха
која се игра на мом бојном пољу.

Ти ми везујеш руке
а ја не знам куда идемо
осјетим рушење увала у којима теч
прљавштина мојих корака
којима чак ни и не идем више.

Ти си онај који гради мостове
за прелаз на другу страну
ти си онај који гради зидове
да нас никада не сруше
или ја само вјерујем у такву слику.

Моја сигурност се игра
а овдје бомбе падају
покварила сам и почетак

а ти мени причаш о хепиенду
ако су твоје оружје само приче
ја своје испуштам из руку.

А зашто ми само не вратиш оловку
да завршим ово
да нас спасим јер нама не треба ре-
ална слика
ја могу да живим у илузијама
могу да играм сама у представи о
нама.

Боримо се
ја више немам чим
пуцају по нама
преживљавамо и ово
ти се не сјећаш више ничега
а мени остају само ноћи
у којима више не пишем.

ДЕЦЕМБАР У ГРАДОВИМА БЕЗ ОБАЛЕ

ако се икад поново сретну
мој јул и твој новембар
ја ћу плакати свилене сузе
у башти у којој расте само
увело цвијеће

ако се моје вене уливају
у јадранске сливове
коначно ћу знати гдје припадам
купљен бродих
изнајмљен сунцобран
носиће ме све моје плиме
знаћу како се тијелом дише

ако се икад поново сретну
мој јадран и твоје црно море
очи ће и даље бити плаве
спремне да гледају кроз воду
тражећи остатке слупаних олупина
испод наших дугих ногу

ако ме однесу немири
на неку другу страну
чекаћу мрак
и водити се звијездама водиљама
дуго сам сама себи
била једна од њих
можда некад и погледам на другу
страну

ако се икад поново сретну
мој и твој град на једном мјесту
бацићу сидро при обали
и сама пјешачити до старог града
на тим зидинама сам давно
оставила неотворене географске
карте

ако опет застанем уз пјесму
оних старих уличних свирача
наћићу смисао и чувати сјећања
можда се дам сунцу
па изгорим цијела
а можда само мир нађем
под високим дрветом тамо уз обалу

ако се икад поново сретну
моји исписани редови и твоје неот-
ворене књиге
разлићу тинту по сваком папиру
бацићу их у море
ако тада поново нађу пут до мене
биће децембар
а ја сам децембром у градовима без
обале

ако ми ране постану заштитни знак
одвезаћу и бродих
пустити га у неко ново море
себи остављам прслук за спасавање
и једну зору да се сретну
твоја ноћ и мој дан

ЗА ЉУБАВ СТВОРЕНИ

За љубав створени
и да грлимо небо и кад киша пада
пружићу ти руку
и показати шта се крије
са друге стране мора
само буди довољно храбар.

Имам у глави
хербаријум успомена
што као мртва природа
добије смисао тек када све прође.

Ти имаш двије руке
довољно велике да обргле све
ожилке
нагризле временом
твоје вене су мапе свијета
заливи ријека које теку
ка нечем већем од нас.

Писаћу путописе о нама
онима што су научили да воле
још прије него што су проходали
онима што су за љубав створени
из љубави рађани
и постали неком једино свјетло
на крају тунела.

Ако наш пут нестане
иза прве магистрале
пратићемо вјетрове
који тјерају руке
да се споје још једном.

Искре у нама
отварају путеве
и од тада се ничега не бојим
ни оних што ломе крила
ни оних што не вјерују вјетровима
знам да то нешто у нама
куца истим откуцајима.

За љубав створени
да ти још једном додирнем образе
у сред плавог мора
у ком смо прво завољели буру
па тек се онда слободно пустили
у мирне пловидбе.

Селена БЕРИЋ

ЧОВЈЕК И РИЈЕКА

И то је од Бога, да славимо ријеку да пијемо извор гдје се живот роди, да се за њу молимо док валови теку, док је вијека, да нам цвјета у слободи.

Када дође вријеме олуја и бура плачемо са ријеком, и она са нама и за кратко вријеме од свих авантура, засија и блиста, к'о најљепша дама.

Свакога дана, опет, кад се сунце рађа роди с и извор и гнијездо и птица, и Она од јуче, и љепша и млађа раширених руку и ведрога лица.

Ма како се звале, Укрња ил' Дрина Морава, ил' Тиса, Бистрица и Сана како вријеме тече, попут старог вина све су драже, питкије и присније с нама.

И то је од Бога, да славимо ријеку и њено рођење и наше крштење, од настанка свијета, па у сваком вијеку ријека тече човјеку за вјечно спасење.

ДРУГИ СВИЈЕТ

Ми смо још од оних, чија су сванућа почињала химном славуја и шева, који су под стрехом напрганих кућа, сачували пјесму да је љубав пјева.

...и скривали редом, под том истом гредом, и жеље за ратлуком и за сладоледом.

Они што су рођени, који мјесец прије или мало касније за годишње доба, од те дичне дружине, нико од нас није за доручак имао, да живот не проба.

Читали смо буквар дједова и бака Збрајајући пасуљ, учили рачуне - у слинаве клинце гладнијех стомака, могао је свако већ да се закуне.

...а замало нисмо, младост и дјетињство, научили на памет као Свето писмо.

Ми смо још од оних којима су јуни, осветлили ројеви свитаца што трепћу, а с децембром пахуља, већ џепови пуни,

довољни за радост и неизмјерну срећу.

Неким чудним жаром с'јала су та лица, као да су слутила шта се сутра спрема са сваком су циглом бескрајних ситуација, градили тај свемир, којег данас нема.

КО СМО ДАНАС

Славимо ли као прије, јунаштва и дане славе подвижнике што се крвљу уписаше међу свеце, или смо се научили да памтимо забораве, да празнину остављамо за будућност своје дјеце?

Зна ли њива и шипражје и проплакан родне груде, сјећа ли се Кнез Лазара, Косанчића и Топлице, Или се већ када чују за Косовску битку, чуде, И не знају, за Видовдан, што замукне и пој птице?

Дају ли се синовима имена од славних вођа а женскоме роду нашем по кнегињи и царици Јечи ли још у шумама повик „јуриш“ Црног Ђорђа, звук топова, звека сабљи са јуриша на Марици?

Не чује се топот коња док војводе гордо газе не спомињу славни преци, генерали, ни каплари, све смо своје битке славне утопили у поразе, за Милунку, за Путника и Мишића ко још мари!?

Стидимо се што смо Христом, вјером дјеча Светог Саве, не знамо за Јасеновац, Пребиловце, и Сајмиште исплели смо сами себи нову омчу изнад главе, а заборав нове жртве и вратове наше иште.

ПРВА ПЈЕСМА

Рођен сам уз струњу на откосу траве и умивен водом, коју косци пију, Ставили ми звјездан суви испод главе,

Струк папрати да ме од урока скрију.

Први пут кад сунце видјеше ми зјене и зрикавац круг ми направи по глави, у част што дан ведар, видје здравог мене почело је и небо јаче да се плави.

И кажу да прво, што ми пажњу скрену, Што ме гладног задоји као прво млијско, Би' кад зачу' двојницу, рајску пјесму њену, у храстовом лугу, негдје недалеко.

Па сам тако - с пјесмом, од првога звука Захваљујућ' Богу, мајци, оцу...фрули, Од вучића малог израста' у вука, Чији урлик сви су, барем једном чули.

ЊЕНО ВЕЛИЧАНСТВО ФРУЛА

И брдо и ријека, поток и шумарак, поље и равница и у гнијезду птица и борова грана и бразда и јарак, весело дјевојче руменог лица... ..све су стране свијета чуле чаролију наше фруле.

И овчија стада, чобан што их чува, житишта и класја кад сунце обасја и јутра и ноћи а и доба глува, замомчени младић што за војску стаса... ..чуло је већ свако вече анђеоски пој кад тече.

Знао је и чукундједа, а и чукунбака, тараба и прошће и сазрело грожђе, знао је и кијер, греда, баца свака и узовник сваки што на славу дође... ..на хиљади свака нула За пој фруле већ је чула.

Чуле су и зиме, јесени и љета, а и свака ружа што у врту цвјета и мрави у трави и сутони плави, Бањалука, Чачак, Петровац на Млави... ..сви се диве, сви су чули Њеном величанству – фрули.

Горан ВУКОВИЋ

Прозаиди

ВИТОРОГА У АПРИЛСКОЈ ЗОРИ

На двадесетом километру од Санског Моста према Лушци Паланци и Босанској Крупи, изнад живописног села Миљеваца, односно изнад његовог централног засеока Жегара, уздиже се горостасно шумовито брдо Виторога.

Од његовог заравњеног врха, налик на велику тепсију у којој се пече пита за жетелачку мобу, с лијеве и десне стране благо се спуштају падине које се у подножју шире попут раскриљених руку брижне мајке којима жели да загрли своје драго чедо. Тако раширене повезују се са исто тако благим падинама сусједних брда: с лијеве стране Володером и Отишом, а с десне Главицом, подсећајући неодољиво на старо подгрмечко коло у које су се ухватили кршни, стасити момци горштаци.

Овакав географски положај управо је предодредио и војно-стратешку историјску улогу овог брда. У свим бунама и ратовима у прошлости оно је служило као одбрамбени бедем житеља Подгрмеча.

Било је тако и у првим устаничким данима на почетку Другог свјетског рата, јула мјесеца 1941. године. Ту се формирао први устанички фронт који је спријечио продор усташа из окупираног Санског Моста у слободарски Подгрмеч, у којем је пукла прва устаничка пушка и који је цијели ток рата, осим 13 дана у току четврте непријатељске офанзиве, представљао праву оазу спаса за многобројне избјеглице са подручју Санског Моста, Ко-

заре, Лике, Баније, Кордуна и Босанске Крајине.

Од тих судбоносних дана, па све до овог јесењег доба мога битисања, мој живот је нераскидиво везан за овај крај и за ово поносно брдо. Сваки његов камен и сваки узани чобански путељак, који се пробија кроз жбунасто грмље до његовог врха, представљају ризницу мојих успомена из дјетињства и младости. Зато сам то брдо силно заволио све од оног тренутка кад сам осјетио љепоту и вриједност љубави.

Његово раскошно грмље и онај заравњени врх, са којег се пружа диван видокруг на Подгрмечку котлину, прихватили су ме топлином мајчинског крила и пружали свесрдни дочек мојим дјечијим несташлацима. И оних ратних дана, када је заглушујући фијук кугли пријетио мом безбрижном дјетињству, његови густе листнати жбунови примали су ме у своје окриље, повијајући ме својим лишћем, које ми је тихим шумом пјевало пјесму о срећној младости. Ту, на том брди, зачело се царство мојих дјечијих снова. Један од догађаја из тог периода посебно издвајам.

Освануло је прелијепо априлско јутро, тренутак рађања једног блиставог прољетног дана. Изнад брда се протеже пространи небески свод, на чијем се платветнилу, као ситна мрља на беспријекорно чистом платну, примјећује тек понеки блиједи облачић који се нијемо креће као изнемогли ратник на

бојишту послје изгубљене битке.

Испод брда се спуштају благе падине и везују се вјенчано са околним узвишењима која се стапају у богати грмечки масив. Испод брда кривуда широки бјеличасти пут, који подсећа на испружену глисту послје обилне кише. Испод пута простире се као тепих зеленакотлина окићена раскошним априлским рухом. Дуж котлине, вјенчано распоређене, бјеласајусе мале кућице окружене расцвјеталим шљивицима. Са кровова се ковитла густе дим, дајући до знања да се у кућама разбудила уснула чељад и припрема се за жељно очекиване прољетне радове.

Сваки жбун одише свјежим прољетним дахом. Правупраскорску тишину једино ремети мелодична пјесма пјеваца који својом химном најављују рађање дана. Приближава се полако и онај најљепши тренутак. На истоку, иза брда Володера, провирују благе сунчеве зраке милујући крупне капљице росе које блистају на жбуњу и трави као кристал. Мали облачићи почињу живље да се крећу, као да желе побјећи негдје у заклон, да својим непожељним присуством не би пореметили ту предивну прољетну идилу.

Све живо се буди, умива се златном сунчевом свје-тлошћу и започиње своју непогрешиву улогу у тој величанственој прољетној јутарњој представи.

Насмија се зелена трава испод дебелог росног покривача, опружи се покуњало лишће, за-

лепршаше крила једног орла, а раздрагани цвркут птица даваше основни ритам јутарњем концерту. Зачу се граја жегарских чобанчића који изгоне своју стоку на сочни Виторошки пашњак.

До недавно мирним кривудававим путем испод Витороге зазвекеташе коњска кола натоварена плугом и крошњом сијена. У колима сједи високи коштуњави кочијаш, Јојо Муњиза, пјевушећи тихо неку само њему знану мелодију. Јојо је иначе био велики весељак који је обожавао пјесму, и на Крсну Славу, Светог Јована, ни у једној кући слављеника није се могла чути прије пјесма него у његовој. Чим би се обавио славни обред иручало, Јојо би загроктиоснажним мелодичним гласом: “Ништа љепше ни милије нема нег’ кад Србин Крсну Славу спрема, ајде брате да га запјевамо у овоме дому бијеломе!», а потом би сви мушки гости преузели пјесму и весеље се настављало све до касних ноћних сати узракију шљивовицу која је подгријавала штимунгдо усијања.

Тог априлског јутра Јојо јепораниода узоре њиву, звану Косијер, која се протезала испод саме Витороге. С временана вријеме би благо подвикиноу накоње, који би успорили кретање због узбрдице. Поред њега сједи његов вољенинећак, Ђука, десетогодишњи дјечак са великим комадом курузе уруци, намазаним дебелим слојем сира. На његовом лицу блистала јерадост што му сепружила прилика да са ујаком пође на орање. Сретнаоколност је била што тога дана није морао ићи ушколу, јер су наставници били на неком састанку.

Кола су се управо приближавала одредишту, кад се иза кри-

Брдо Виторога, које представља заштитни знак Подгрмеча, на шта су Миљевчани посебно поносни јер наткриљује њихово село. Ово брдо има велики историјски значај, јер је у свим ослободилачко-отаџбинским ратовима представљало одбрамбени бедем. Ту су успостављани први устанички фронтови да би се спрјечио продор непријатеља на подгрмечку слободну територију. Због таквог геостратешког положаја историчари су Виторогу назвали “ВРАТА ПОДГРМЕЧА”.

вине зачу продорно брундање моторног возила. Био је то стари дотрајали теретни камион који је свакодневно превозио резану даску из пилане у Лушци Паланци у Сански Мост, а успут је редовно превозио и неколико путника, јер другог саобраћајног средства није било. Ко није имао среће да добије мјесто у кабини или на камиону, на дасци, а морао је неодложно да отпутује у општински центар Сански Мост, морао је пјешачити 40 километара у одласку и повратку.

Возач камиона био је популарни, свима добро познати,

Душан Срдић, много познатији по надимку «Камерада», који је добио послужење повратка из Њемачке, гдје је боравио као заробљеник у Другом свјетском рату и имао срећу да научи возачки занат. Пошто је сваког саговорника ословљавао ријечју «камерада» (што значи друг), добио је тај надимак и носио га је поносно до краја живота.

Када је Камерада са својим камионом заобилазио Јојину запрегу, притиснуо је сирену у знак поздрава. Продорни звук заглашујуће се разлио Виторошким друмом, а Јојини коњићи, ненавикли на друм-

ску буку, планули су се и нагло скренули низ стрмину са десне стране пута. Ни снажно затезање узда Јојиним мишићавим рукама није помогло. Да би спасио нећака, зграбио га је испод десне руке и хитро искочио на лијеву страну пута. Кола су се преврнула и зауставила заједно са коњима у густој високој живици која је омеђавала ивицу пута.

Видјевши на ретровизору шта се догодило, Камерада је зауставио камион, потрчао до мјеста незгоде и уплахиреним гласом обратио се Јоји: “Побогу, брате, шта би, јесте ли повријеђени?”

“Добро је, хвала Богу, најважније је да је ово дијете живо и здраво, а за све остало је лако», прозбори Јојо дрхтавим гласом док му је талас блиједила снажно обузимао лице.

Осјећајући се кривим за удес, Камерада се уљудно извинио и понудио помоћ. Прво су, уз доста муке, испрегли коње и испетљали их из живице, која је на њима оставила трагове огреботина, а затим исправили кола и извукли их на пут. Запрега је поново била спремна за покрет. Камерада је још једном молио за опроштај, правдајући се да није знао да су коњи плашљиви, поздравео се и наставио пут. Јојо и Ђука нису више сједали у запрегу, јер је њихово одредиште било свега стотињак метара удаљено.

Кад су стигли на њиву, Јојо је, да би се смирио, прво запалио цигарету, коју је сам направио умотавајући полако изрезани дуван у комад грубог папира. Страствено је увлачио дим у себе, да би га потом, у великим колутовима, испуштао из уста. Након ове психолошке, терапијске, паузе, упрегао је коње у плуг, прекрстио се, уз тихи изговор молитве: “Помози, драги Боже!»», стегао је ручице плуга својим снажним жуљевитим рукама, предао Ђуки узде у руке и милозвучним гласом се обратио коњима: “Ајмо, рођени моји!»»

Отпара се прва, дубоко заорана, прољетна бразда, жељно чекајући да прими у своју плодну утробу златно кукурузно сјеме.

Напомена: Ову приповјетку написао сам у завршној години студија Српског језика у Вишој педагошкој школи у Сарајеву, 1964. године, на стилској вјежби. Професор књижевности и стилистике, похвалио је, уз приједлог да је прочитају и остали студенти из моје групе. Уврштавам је у ред мојих најдражих приповјетки.

Ђуро ТРКУЉА

Шпиц

Мочварна земља, расквашена,
глиб и блато!
Боже, колико блата и јада?!
Вода се циједи,
пишти, пршти,
лица мршти.
У том глибару,
у једном низу
ровови близу,
као печурке вире,
на вампире личе.
Овдје се слободи кличе!
А блата,
као злата у раскошном дворцу!
Злато доступно богатим,
а блато, борцу!
А борци:
блатњави,
мокри,
јадни,
гладни,
нервозни,
псују,
али чиста образа
и свијетла лица,
„боговима“ санским
поручују из Шпица:
„Дођите,
видите муку ову,
младост у рову!
Јунаке обиђите своје
што на бранику стоје
и чврсто чувају границу
у Шпицу!
Нека и дезерттери дођу
да с нама отаџбину бране!
Њихова је дужна обавеза!
Наставе ли да бјеже од рата,
изневјере Српство,
изневјере брата,
српског рода изроди ће бити!
Снаћи ће их Лазарева клетва
и окови из палате правде!
Нека и профиттери дођу,
кроз Шпиц прођу,
глибар и унакрсну ватру,
завире у шатру,
да им јунаци из рова,
куће без крова,
саспу бијес у лица,
бијес и огорчење
из Шпица!“

Пјесма је посвећена Другом батаљону Шесте санске бригаде, који је у ненормалним условима чврсто држао границу у „Шпицу“ на Градачачком ратишту, октобра 1994. године. Пјесма је објављена у „Српској војсци“, „Српском борцу“ и „Билтену Шесте санске бригаде“. Борци су је примили с великим одушевљењем.

Драго ВРУЋИНИЋ

НОЋ

Ђаво црни нек однесе у неповрат сваки рат, стењао је сипљивим гласом Јанко измучен хладноћом, влагом, кишом, блатом којег је на претек у овој Посавини уз ријеку која се мутна и широка ваља.

„Молим бога да овдје у ово зло и ово пасје вријеме пошаље предсједника Америке, Енглеске, Њемачке и Француске нек ратују они су свему криви мало им њиховог па им стало да наше отму и да нас униште, огњене их муње уништиле. Јебем ја њих опрости ми Господе боже, али мислим да није гријех никакав тој стоци пожељети све најгоре.

Над цијелим у маглу увеним крајем спуштала се ноћ магловита тамна и влажна. Над раскавашеном равницом одјекивала је рика топова парајући мир божији и доносећи страх и стрепњу. Четири човјека у блатњавим војничким чизмама и излизаним прљавим униформама сједили су око слабе ватрице коју су наложили између пар црвенкастих цигли. У тами иза њих примјећивао се на брзину склепан заклон, сачињен од разних одпадака, донешен са срушених кућа. Све то је покупљено на брзину, све безвриједно, све бачено па опет узето, да се у овом злу употрејеби да човјеку ратнику од користи буде, да ратника, невољника од свјетлости, измаглице, кише, куршума и погледа, сакрије њега и муницију од влаге спасе.

Росила је досадна новембарска киша тиха али упорна. Са велике ријеке испред њих чуло се дивљање надошле мутне воде која је виче личила на орање на неплодној њиви него воду и ријеку.

Зна ли ко колико је сати, тишину прекину глас из таме.

„Тек је пола осам имаш још добрих пола сата страже“, обавијести стражара Никола и загледа се у правцу мрмљајуће ријеке.

„Ноћас је баш ладно бог те мазо“, враћајући се у таму промрља стражар па му се корак утихну.

„Е моје дијете драго шта ти знаш шта је хладноћа, у мом селу буде хладноћа да се теле у крави смрзе. А причао ми отац да се тријестреће и Врбас заледио, могло се низ лед од Бочца до Српца, е то је хладноћа, мој браће“, распричао се Никола.

„А реци ми када је то било јел у овом или оном прошлом вијеку, ти много памтиш“, упита млађани Игор прикривајући смијех.

„Било је реко ти већ тријестреће отац ми каже да сам тек био проходао“, објасни Никола и непримјећујући да се дјечак са њим шали.

„Оћ ли ово зло икада проћи, па да се извалим у топлој соби, е вала најмање три године нећу се удаљити више од корака – два од шпорета па да ме убију“, вајкао се костобољни Љубан.

„А ја ћу у кафић, на шанк, а учи у конобарицу па тући вињак по вињак док ме не однесу“, црвкутавим гласом рече Игор божанствено лијеп и витак младић.

„Дајте људи да прво преживимо овај рат, па онда хајте куда ко хоће, а ја би право без чекања, и не часећи ни часка својој женици кућици и дјечици“, као да већ у замишљену срећу одлази, тихо готово шапућући то као молитву богомољно рече Јанко, чича како су га овђе прозвали због година и скроз сиједе косе.

„И ја би исто кући и жени и дјечици милој. Одмах би опет отворио своју радњицу, па о добар дан мајсторе, колико би би-

ло лакирање југића, седамсто марака, може у реду а када ће бити готово. Е то ти је живор и радост, посао кућа, жена, дјеца“, рече Никола а у нос му дође мирис лака па је жмиркао као да му разређивач очи дражи. Видјело се да је напет, као да је очекивао да га муштерија позове, апсолутно искључен из времена садашњаг. Када постаде свјестан зачу глас стражара Марка:

„Јел већ осам, бог вас мазо, мени се чини да је већ поноћ“.

„Ето ме шта си се раскокодако“, циједећи кроз зубе мрзовољно одговори Никола.

„Ајде пожури Никола, да се и ја примакнем ватрици, веселици да запалим цигар дувана, очи ми испадосе зурећи у ову тјестасту помрчину, добацује Марко, срећан што је своју стражу за вечерас одрадио.

Погнут и умотан у предугачак шињел, у ноћ је одлазио Никола једва извлачећи чизме из дубоког блата, био је праћен погледима оних који осташе крај ватре.

„Спусти се скроз до воде, ту уз ту криву врбу ти је најзгодније стајати“, довикивао је Марко.

„Ђути бога ти мали спустио би се ја у мартерину најрађе, јел би то и мени и теби и свима нама било најбоље, а и тамо нам је мјесто“, прорежа Никола и настави бауљати ка набујалој ријеци.

„Ето шта рат учини од нас, да долазак овој пишљивој ватрици испод шупљег налона изгледа ко рај небески, о мој јадни животе, који траје онолико колико су мирни или немирни они тамо преко ријеке. Е да ми је знати јели и они као ми тамо на својој страни ријеке ноћас чаме у овој хладној ноћи зурећи у ријеку и бојећи се нас као и ми њих. И мрзе нас, као и ни њих, а ни једни ни други не личимо на људе, авети смо ми саткане од зла и мржње“ рече и нагло заћута Јанко па се удуби у неке само њему знане мисли.

„Од постанка свијета увијек је било рата и ратника, а када о томе читаш у књигама ратници ти изгледају као јунаци, а ми овде ноћас више личимо на крезубе плачљиве бабетине. Шта само кукате, бог милостиви, ће дати да се ово заврши, оде у историју, ми ћемо отићи својим кућама“, полако развлачећи сваку ријеч рече Љубан дубоко увјерен да ће баш тако бити.

„Е чујте људи, шта ми неки дан исприча мој ујак. Он сада није у рату иначе има кафић, пицерију и ресторан. Сретне једну од оних својих знате којих и као пожелио вели да се оморси. А она ће њему не може, како не може, ма не наваљуј кажем ти не може никако вели му она.

А зашто пита ујак а очи му се зажариле. А она му рече: „Е не може без опасача нема јед...., да простите и окрену се па оде. Оста ујак и сува к.... и повријеђена поноса. Када ми је испричао ја се обрадовах јер оне на нас чекају да дођемо да их обрадимо онако људски “готово пјевућеши издекламова Игор.

„Џаба им радовање ни за што ми нисмо више добри братац мој. Све што је добро било у нама убило ово вријеме, рат, јад и чемер, неимаштина, непроспаване ноћи, слаба храна. Нема доброте када живот продужаваш од гранате до гранате или од рафала до рафала“ тужно прошапта Јанко који је неким штапићем царао ватру уздижући мале ројеве варница које су летјеле ка туробном небу па нагло нестајале, гасиле се и исчезавале као звијезде падалице.

Посматрао их је и упоређивао живот ратника и варнице, сада су живот а трен послвије угасило ништавило. Сјећао се како је некада на Бадње вече палио бадњак на огњишту родне куће и радовао се сјају варница, пун дјечачких снова, нада и жеља

које су са годинама неповратно нестале.

„Да нема ко какву конзерву или комадић сувог меса, гладан сам ко вук“ гурајући руке готово у пламен пита присутне Марко који је своју смјеру тек одстражарио.

„Ено ти у мом ранцу мало кобасице, посао мо побратим са Баније, донеси де и ја би залогајчић мучи ме већ данима желудац, ко да ми је камење у стомаку“, готово очински благо рече Јанко.

“Ево ова ријека испред нас је можда граница добра и зла граница правде и неправде, или можда граница љубави и мржње “наглас је размишљао Љубан иако до тада ријеку нико није ни поменуо.

Марко донесе повећи комад танке и премасне кобасице и поче је сјећи на мале комадиће на преврнутом сандуку који им је служио као сто. Оштрим ножићем исијече и један војнички хљебчић.

„Еј људи да нема ко главицу црвеног лика а могао би и чешаљ бијелог“ опет упита Марко.

„О бога ти балавог ти као да си у сред Бањалуке у хотелу Палас па наручујеш шта ти пада на ум“ викну нервозно Љубан којему је досадило Марково искање.

„Што се љутиш Љубане, ја само питам, ако имаш дај, ако немаш никоме ништа. Има ли можда ко кап ракије, нешто ми се душа смрзла, гуцну би душу да угријем.“, незауствано наставља тражити Марко којему се баш отворио апетит.

„Ево ти и лук и ракија и со Бога ти љубим балавог, узми ждери, само ми се вечерас скини са врата“ љутити Љубан баца на сто повелику главицу црвеног лука и до пола испијену флашу жућкасте ракије.

„Е много ти хвала Љубане, кажем ја да си ти људина, велим

јест братае ћутљив, али је добар рећемо ко душа, добар баш и предобар наш Љубче“, ликовоао је Марко.

„Хајде ко бога те молим ждери више. Ждери и ћути светог ти Петра и свих небеских светаца“зачу се из таме нервозни Николин глас.

„Ево гладан сам ко вук, ал нећу да ждерем већ ћу полако и културно јести, ја сам градско дијете, нисам гејан и сељачина“ преко залогаја одговара Марко.

„Знаш ли ти бале да и ја имам једног таквог ко ти, зато ти дајем да једеш и пијеш, можда и њему ноћас неки добар човјек примиче залогај хљеба, ко ја теби. Молим те једи само ћути на кољенима те молим“, провали као гром из ведра неба из увијек стрпљивог Љубана. Наглим покретом Љубан из Маркових руку истрже боцу ракије па је принесе устима и поче да пије нерпекидним гутљајима. Лице му се грчило и кочоло а очи упрте тамо преко ријеке.

„Никада нам ниси казао да имаш сина“, сласно жваћући констатова Марко.

„Шта да казујем, ћутим о својој муци, ено га тамо на оној страни, мајка му хрватица, остао тамо а ти једи и ћути јер још ништа или врло мало знаш о овом јебеном животу и свијету, о муци и јаду ништа незнаш синко“, простења Љубан гласом иза којег је крио јаук.

У зору те влажне и менљиве ноћи граната која је дошла са оне стране ријеке заувјек је прекинула животе и жеље, наде свих око мале ватрице. Јутро је дочкано криком гаврана и тек видљивим тињањем ватрице. Негдје из висине мутног неба допирали су крици ждралова што на а пут према југу носе причу о последњој ноћи и смрти пет ратних другова.

Видосав ЂУРЂЕВИЋ

ГЛАСНА ТИШИНА

Са тобом и тишина - тишином збори.
Немо без речи душа-души говори.
Примакну се близу шапат чују,
мислима и чежњом се додирују.

Чисто ко светлост руменило сунца.
У зраке се саплету, лебде миле,
осете се, док у сјају срце куца,
ушушкано, белим облаком од свиле.

ДРУГА ЈА

(27.01.2023 Нови Сад)

Да ли је ово поезија; што пишем,,
или душа танана наглас збори.
Са њом ја почех да дишем,
са њом се душа мори и бори.

Уздахнем, а речи се отимају,
као мозаик места своја имају.
Кад се вратим да их прочитам,
кад ово написа; често се питам.

Као да нисам увек иста ја,
где се скривала она до сад.
Та друга ја у мени чекала,
Питам је: где си била до сад?

Не зна ми рећи одговор- она,
ћути и само ме немо гледа.
Као да ме ружи што ћутала је,
у себи годинама чекала ме.

Некако се договоримо нас две.
Кад ће која и којим редом пре.
Ни налик једна другој ми нисмо,
али исте мисли пишемо, у писмо.

Помогла ми је, да се родим
да души тананој, одушка дам.
Зато нећу да је се ослободим,
Јер са њом;ја за себе знам.

ДАЉИНА

Даљино, реци зашто
ме узе себи и не вратиш
тамо где је топло,
где душом не патиш.

Не питаш, вешто одведеш
и хоћеш да сам твоја.
Даљино, ти километре једеш,
а ја само број, и не своја.

Даљино, примакни се мало,
да ми кораку будеш ближе.
Само да крочим тамо,
кад ме недостајање стиже.

Даљино, проклета ко те даде
да украдеш све од очију
У теби ми само чежња стаде,
ко си да кројиш судбину нечију

Само је чекање, љубав чиста
разнези душу, да благостање.
Све у мени тад трепери блиста,
без тебе и песме биле би тање.

САМО У ПЕСМИ

Све нека ми се врати, нек душа пати,
нека никад не доживи да је ти волиш.
Све ће неко недостизни да наплати.
Тишином у душу не престај да болиш.

Носим те око врата из ината,
нико те не види осим мене.
У тој огрлица од белог злата,
урезана чежња без цене.

Душа плаћа заслужену казну,
робија доживотна јој следи.
Само те у песми она такну,
док пише, хладноћом се леди.

ПЕСМА СИВА

Везем концем стих, по папиру.
Убоде из душе, вешто провучем.
Извезем мустру прстима и додиру,
твоје очи плаве с' пером вучем.

Гледају, прате, бирају и боје.
а ја се правим, да су моје.
Ништа моје нема, осим душе
замршеног конца, платна и суше.

Узе ми душу, обоји по своме,
црно - беле без радосних боја.
Па ми песме сиве прсте ломе,
обојена сетом пише душа моја.

Колико самоће у љубави
коју само ја у теби видим.
Нико ме из ње не избави,
треба ми; миришљави дим.

Изадји из песама, виолино
плачеш док свираш њему.
Он се од мене откино
не јечи, немој а чему.

ОВО ЈЕ КРАЈ

Ово је крај нечег, чега није ни било,
само је душа за то знала, осећала.
На њу се небо отворило и потопило,
оно мало сунца испод ког се грејала.

Ово је крај њених снова пред буђење
што беху латице у души шириле мирис, у сну
Где је скривала дубоке емоције њене,
лебдела испод дуге, а сад је на дну.

Мирише иструло ружино дрво, и оста трње,
што убада душу отвара ране.
Све је црно, да не може бити црње,
овај крај, без почетка у све дане.

Мира ВУКОЛИЋ

МОЈА СИ...

Моја си рима у пјесми свакој,
моја си лира, жељени ритам...
Моја си срећа, мој си неспокој,
моја си књига што радо читам.

Моја си стварност, досањани сан,
моја си зв'језда што краси ноћи.
Моја си радост и сунчани дан,
моја си жеља што неће проћи.

Моја си муза, пјесме ти пишем,
мој си сав живот, чиниш га вјечним,
моја краљица коју крунишем,

моја заув'јек, чиниш ме срећним.
Свакога трена и у молитви
моја једина мисао си ти.

КРАСИЋУ ТЕ ЦВИЈЕТОМ И СТИХОМ

Најљепша си жена што сретох до сада,
к'о да те Бог само ствар'о према мени.
Ни име ти не знам Ана, Ленка, Нада...
Сваким јутром стаје тај санак о жени.

А знам такве нема, родила се није,
нит' видјеше очи благо као твоје,
нити уши чуше стихове милије,
све си ми на св'јету и једино моје.

Слутим да ћеш лажју све р'јечи назвати,
које ми излазе из срца и душе
и да ћеш у њима оно препознати
од чег' душа пати и снови се руше.

У намјери нисам бити мутивода
и не желим тебе, мила, на трен само.
Нити си ми пјесма, а ниси ни ода
коју ћемо само једном да слушамо.

Стихом ти се дајем, хвалоспјеве пишем
и причаћу тако док год ходим св'јетом.
Вољећу те више сваки трен док дишем,
и сваком те пјесмом красити к'о цв'јетом.

ИЗРАСЛА ИЗ СНОВА

Живим за санак што ме јутром буди,
шаље ми у зору Аморову стр'јелу
у лику жене. За њом душа жуди...
Зато јој дајем моју душу ц'јелу.

Скоро си само у сновима била,
а сад си звјезда са небеског свода,
украш и мирис прољећног априла
и топла сјенка што уз мене хода.

Мој трен је сваки испуњен са тобом,
моје си снове прелила у јаву,
опијен срећом, ја не владам собом;

док сањам мрсим твоју косу плаву.
У јаву те зора доноси из снова,
сада си стварност, жеља дјечакова.

СЛАТКИ САНАК

У априлу, усних једне ноћи,
на Укрини, ја к'о харамбаша,
пецам с надом да ће златна доћи,
мјесто ње се закачила флаша.

Гледам како флаше да се р'јешим,
јер ће за мноме због тог пући брука,
ал' Укрина за час ме утјешу,
па у флаши стиже и порука.

А кад тамо, пјесмом опјевано,
нека нам је срећна годишњица
и љубављу чистом потписано -
доживотна твоја сапутница.

Од тад осм'јех стално ми на лицу...
Најсрећнији сад сам, што бих крио,
често кажем - уф,' бем ли ти 'тицу -
можда, ипак, није санак био.
Сад, онима који не вјерују
мојој причи, због укупног дојма,
јасно кажем нека добро чују -
'бем вам тицу, немате ви појма!

ВОЛИМ ТЕ ВИШЕ, СВАКЕ МИНУТЕ

Сомбором шетам мисли ми лете
кроз л'јепо вријеме пјесника Лазе,
дивне љубави и пјесме сјете,
јер оне тако р'јетко долазе,
а тек кад дође у шездесете,
па се заљубиш на крају стазе.
Лаза у Ленку а ја сам у те'
волим те више, сваке минуте!

Би прожет живот тугом и сјетом
док нам се нису путеви срели
и без љубави лутах свијетом,
ти ми пром'јени живот цијели,
учини срећним својим завјетом
па зрело доба у младост жели.
Љубав из снова мисли ми слуте,
волим те више, сваке минуте!

Да рај постоји спознах тек сада,
она га чини њиме ме води,
тамо је срећа, тамо је нада,
љубав из прича нама се згоди.
Душа ми шапће, то је балада,
наше су жеље небески своди.
У слаткој чежњи мисли се муте,
волим те више, сваке минуте!

Ко некад Лаза желим сад и ја
љубавне пјесме теби да пишем,
јер ти си зв'језда што за ме сија,
у сваком стиху за тебе дишем.
Из сваког слова љепота клија
да нашу љубав пјесмом крунишем.
Теби су риме све окренуте,
волим те више, сваке минуте!

Зоран М. ГРУМИЋ

Трагови спознаје (3)

Башагићево бошњаштво

Већина припадника „Младих муслимана“, међу којима је био и Мухсин Ризвић, после гашења овог покрета, прихватила је политичку реалност, укључила се у нови политички живот, наставила школовање, запошљавала се и стручно напредовала. Ризвић је у Сарајеву завршио гимназију, уписао се на сарајевски Филозофски факултет, где је докторирао и постао професор. Вредно је радио, написао је више књига које су одмах по објављивању постале уџбеници које су студенти свих вера и националности користили за припремање испита. Међу тим књигама најзначајније су: Бехар, књижевноисторијска монографија (1971), Књижевно стварање муслиманских писаца у Босни и Херцеговини у доба аустроугарске владавине (1973), Интерпретације романтизма, I и II (1976, 1984), Књижевни живот у Босни и Херцеговини између два рата (1980).

Цео научни рад Мухсина Ризвића био је прожет „босанским духом“ и заснован на политичким принципима организација „Ел Хидаје“ и „Младих муслимана“. Развио је такву врсту научног рада где се чињенице могу заобилазити или према потреби подешавати и допуњавати измишљотинама, како би биле стављене у службу једне политичке идеје. Ризвићев рад најбоље је 1982 и 1983. оценио његов колега професор Перо Шимуновић овако је оценио

Ризвићев рад: „Стјецајем околности позабавио сам се проблемима књижевности народа и народности у БиХ крајем 19. и у првој половини 20. стољећа, као и књижевношћу романтизма, и испитујући литературу дошао сам и до текстова др Мухсина Ризвића. Полazeћи као од сасвим природне чињенице да посао књижевног хисторичара подразумијева знанствену вјеродостојност, прецизност појмовног мишљења и прецизан појмовни апарат, способност проматрања једног књижевног дјела у повјесној вертикали, нужно поредећи га са оним што му је претходило као и са оним што је слиједило иза њега, могућност да се у сваком тренутку пређу границе књижевности ради истраживања евентуалних веза са другим књижевностима, строгу критичност и селективност, а све то засновано на темељитом познавању засада хисторијског материјализма, у текстовима проф. Ризвића пронашао сам толико дубиозности и произвољности, не критичности и одиозности, да сам присиљен регаирати ако ни због чега другог а оно због тога што ти текстови представљају малтене највећи дио критичке литературе (на Филозофском факултету у Сарајеву, прим. Ј. Б.) за студиј књижевности народа и народности БиХ 19. и 20. стољећа.“¹ Занимљиво је и ово Шимуновићево запажање:

¹ Шимуновић, Старе заблуде и нови заноси, стр. 1395 – 1396.

„Метод проф. Ризвића, поред већ помињане некритичности, карактеризира управо механички хисторицизам који, опћенито узев, омогућава, до извјесне мјере, и манипулирање чињеницама којима се истраживач бави.“²

На десетак примера Перо Шимуновић је показао до каквих је „научних“ резултата дошао Мухсин Ризвић примењујући свој начин коришћења научних чињеница, представљајући људе који су својим јавним деловањем и својим књижевним радима подстицали и славили најцрњу верску и националну искључивост и мржњу према другим верама. Та мржња и искључивост била је касније уграђена у политичке програме организација „Ел Хидаје“ и „Младих муслимана“, а посебан замах и занос достигла је у Независној Држави Хрватској када су у новинама и часописима који су тада излазили штампали своје радове из којих је куљала мржња. Захваљујући научној методологији Мухсина Ризвића гаврани су претварани у голубове, они који су славили нацизам и усташтво и мржњу према онима који су исповедали Христа и Мојсија претворени су у питоме романтичаре који су писали и патриотску поезију и славили своју земљу муслиманску Босну.

Родоначелник такве књижевности који се јавио крајем деветнаестог века, ка-

² Исто, 1404.

ко подсећа Перо Шимуновић, био је Сафет-бег Башагић (1870 – 1934).³ Био је то један од оних босанскохерцеговачких младића који су се после аустроугарске окупације Босне и Херцеговине школовали на Бечком универзитету, где су стекли висока научна звања. Башагић је студирао оријенталне језике где је одбранио докторат Бошњаци и Херцеговци у исламској књижевности. Докторат му је 1912. године, уз извесне допуне и измене, штампан у Сарајеву где је јавности представљен већи број књижевника рођених у нашим крајевима који су иза себе оставили књижевна дела писана на оријенталним језицима, углавном на турском.⁴ Бавио се и историјом Босне, али и књижевношћу, објавивши више збирки поезије.⁵ Башагић је био један од већег броја муслиманских интелектуалаца свога времена који су се, не само што су се ставили на услугу аустроугарској власти него и приклонили Хрватима и изјашњавали се да су хрватски писци. О томе најбоље сведочи његово дело Знаменити Хрвати, Бошњаци и Херцеговци у Турској царевини, које је објавила Матица хрватска у Загребу 1931. године. Његова дела носе поруку да је Босна и Херцеговина била муслиманска земља где живе муслимани Бошњаци, који су једини баштаници те земље, док су Срби и Хрвати странци

3 Исто, 1396 – 1399.

4 Цемал Ђехајић, Бошњаци и Херцеговци у исламској књижевности од Сафет-бега Башагића, поговор књизи Сафет-бег Башагић, Бошњаци и Херцеговци у исламској књижевности, прилог културној историји Босне и Херцеговине, Сарајево, 1986, стр. 245 – 315.

5 О. Хаџић, Сафет-бег Башагић, Станоје Станојевић, Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка, књига I.

који су се накнадно ушуњали у Босну. Такво виђење Босне и Херцеговине Башагић је, како указује Перо Шимуновић, најсажетије исказао у песми Бошњаку, објављеној у листу „Бошњак“, бр. 1. 1891. године:

„Знаш ‘Бошњаче’, није давно било

Свег ми свјета! Нема петнаест љета.

Кад у нашој Босни поноситој
И јуначкој земљи Херцеговој,
Од Требиња до бродскијех
врата

Није било Срба ни Хрвата,
А данас се кроза своје хире
Оба странца ко у своје шире

И још нешто, чему око
вјешто,

Храбри понос и срце јуначко
Нада све се зачудити мора,
Оба су нас госта салетјела
Да нам отму најсветије благо.

Наше име поносно и драго.
Ето хоре, шећер разговоре!⁶

Башагићеве стихове: „Од Требиња до бродскије врата/
Није било Срба ни Хрвата“ којима се само муслиманима потврђивало право на Босну, који су често цитирали, како подсећа Шимуновић, Јусуф-бег Филиповић, власник и уредник листа „Бошњак“ проширио је новим стиховима: „Чак од Бишћа (Бихаћа, прим. Ј.Б.) до тврдог Никшића, и од Требиња до бродскијех врата, не бијаше Срба ни Хрвата.“⁷

За ове, и још многе Башагићеве песме, који славе турска времена и турске јунаке, Ризвић изриче похвале: „Башагићева босанска патриотска лирика, прва његова поезија и једина коју је писао у

6 Шимуновић, 1397.

7 Исто, 1398 – 1399.

‘Бошњаку’, имала је у том времену, а и касније, узбуђујући карактер, како својом националном идеологијом тако и својом поетском квалитетом, поносом осјећања и драматичком саопштавања. То су били први патриотски ставови у књижевном стварању Муслимана на народном језику, који су, након деценије окупационих недоумица и искушења, за Муслимане и њихове уже интересе у том историјском тренутку значили у књижевном погледу оно исто што је ‘Бошњак’ представљао на политичко-публицистичком пољу: своју властиту писану ријеч која је представљала ускрснуће ранијег угледа и славе, и одбрану и ступање у будућност с више поуздања. Због тога је Башагићева поезија, овако синхронизована и концидентна са ‘Бошњаковом’ акцијом, примљена са заносом и одобравањем у муслиманској јавности.⁸

„Са заносом и одобравањем“ како наводи Мухсин Ризвић, муслиманска јавност је прихватила и многе друге муслиманске писце, све саме присталице немачког нацизма, хрватског усташтва и идеологије „Ел Хидаје“. Све их је у својим књигама Ризвић представио као нежне топле лирике са, нека од тих имена наводи Перо Шимуновић, у фалсификованим биографијама: „Ризвићев ‘социјалноусмјерени’ писац – Алија Наметак – за вријеме рата је један од водећих усташких писаца и идеолога; Ризвићев ‘социјално усмјерени’ писац Сулејман Алечковић Суле, правник, за вријеме рата је судија Високог суда у

8 Исто, 1399 – 1400.

Сарајеву, а од 20. листопада 1944. велики жупан Врхбосне; Ризвићев 'социјални' писац М. Х. Грабчановић – са већ познатим стиховима; Ахмед Муратбеговић – Ризвићев 'крлежијанац' – за вријеме рата не само што је био интендант Хрватског државног казалишта у Сарајеву, аутор текста о 'расном прабићу Босне' из 1944. у 'Хрватској мисли', уредник овог гласила и 'Хрватске позорнице', већ је свега пет дана по уласку усташа у Босну, писац прогласа у 'Хрватском народу' од 24. 4. 1941. под насловом 'Хрвати муслиманске вјере' ('Хрватима муслиманске вјере отварају се данас путеви у бољу и сретнију будућност')⁹

„Босански дух“ који је из неког зиндана (тамнице) из турских времена 1967. године пустио муслимански марксиста и академик Мухамед Филиповић за кратко време одомаћио се у на Филозофском факултету у Сарајеву, нашао места у наставним програмима историје и књижевности, ушао у уџбенике. Сви студенти, а међу њима и Срби од којих су сви, без изузетка, чували породичне приче о усташким покољима, морали су да знају ко су били књижевници Адемага Меших, Фехим Спахо или бијељински песник Мустафа Грабчановић, које је у својим књигама Мухсин Ризвић представио као писце социјалне оријентације или културне делатнике.

Адемага Меших (1868 – 1945), трговац из Тешња, једна је од најмрачнијих личности босанско-херцеговачке књижевне сцене. Јавио се

9 Шимић, Да ли су у питању само заноси или како се постаје случај, стр. 705 - 706.

1914. године добровољно у аустроугарску војску, у рат против Србије. Он је био оснивач, идеолог и заповедник шуцкора, својеврсне параполиције која је у току Другог светског рата деловала у Босни и Херцеговини, састављене углавном од муслимана и мањег броја римокатолика, а међу њима био је и понеки Србин. За све време рата они су тиранисали српски народ, а из шуцкорских породица током Другог светског рата регрутовале су се најкрволочније усташе. Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца опростила му је злочине које је починио, и он се убрзо укључио у политику, деловао је у Југословенској муслиманској странци. Бавио се и књижевним радом (објавио је драму Царевићев гроб, која је после преправљана и политичку брошуру Намет на вилајет). Оснивач је „Бехара“ листа за поуку и забаву који је излазио од 1900. до 1910. године. Поздравио је нестанак Краљевине Југославије и наставак Независне Државе Хрватске. Одмах се ставио на услугу хрватским властима, које су му дале високу државну дужност, постао је доглавник, добио је звање које је било по значају одмах иза звања поглавника које је носио Анте Павелић.

О његовој делатности сведочи Дервиш Сушић: „Чим је проглашена НДХ, Адемага је именован доглавником, а проф. Хакија Хацић поглавниковим повјереником у Босни и Херцеговини. У априлу, мају и јуну (1941, прим.Ј.Б.) они заједно обилазе босанскохерцеговачка среска и општинска средишта, преносе Павелићеве директиве о организацији усташке власти, подстичу на истребљење Срба,

Јевреја и комуниста, агитују за упис муслимана у усташке редове, агитују за добровољан одлазак на рад у Њемачку, а после је њемачког напада на СССР, окупљају „добровољце“ за Источни фронт... Мали провинцијски политикант који се поноси подаништвом Павелићу, и начин истрјебљења Срба мјери само аршином – скупље, или јефтиније, по логици председника једне мале полуколонијалне банке и власника трафика, дућана и биртија у неколико босанских касаба.“¹⁰

Осамдесетих година двадесетог века неки од носилаца „босанског духа“ склопили су причу како је Адемага Меших за време рата тобоже спасавао Србе, што је Сушић демантовао: „Отужно би било наводити из Адемагине поданичке кореспонденције са Павелићем и из његових изјава по усташкој штампи из чијих редова бију умоболно и крваво искошене претензије и амбиције. Кад су усташе и Мачекове чете – сви под фесовима, године 1941. у Кладуши и око ње покупили 7.000 Срба, од тринаесте године па навише и повели их некуд, кад је кладушки кадија одјурео у Загреб и лично захтијевао од Џафер-бега Куленовића, председника бивше ЈМО, и од доглавника Адемаге Мешиха, да се ухапшени Срби одмах врате кућама, Џафер-бег и Адемага нису ни трепнули, ни макли прстом да помогну. Када се кадија вратио из Загреба, усташе и мачековци су већ били почели покољ. Само у кладушкој цркви побијено је неколико стотина жена, стараца и дјеце. Дјевојке – муслиманке, морале су по наређењу усташа да перу

10 Сушић, Парергон, 199 – 200.

крваве подове и зидове. Плакале су и падале у несвјест.“¹¹

Мухсин Ризвић, по већ поменутој методологији, опрао је крваве руке и крваву биографију Адемаге Мешића и од њега направио питомог књижевног прегоаца. На тај Ризвићев поступак упозорио је Перо Шимуновић: „Може ли се о Адемаги Мешићу, човјеку који је на челу делегације ‘Хрвата муслимана’ у посјети Павелићу говорио: ‘Драги Поглавниче! Сваки пут кад ступим пред Ваше часно лице, осјећам да у вама видим анђела спаситеља хрватског народа’ (‘Нови бехар’, бр. 4. 1941), говорити само као о културном прегоацу до 2. свјетског рата, власнику ‘Бехара’, књижевнику, драмском писцу, а заборавити бар у најмањој фусноти напоменути да је дотични за вријеме рата био један од усташких главешина у БиХ, један од укупно 12 Павелићевих доглавника, укратко – ратни злочинац.“¹²

Међу писцима чија су дела доприносила угледу босанско-херцеговачке књижевности је и реисел-улема Фехим Спахо (1877 – 1942). Овај Сарајлија, брат муслиманског политичара Мехмеда Спахе, високе дужности реисел улеме, како сматра Дервиш Сушић, докопао се захваљујући брату политичару.¹³ И он се свим својим бићем, представљајући Исламску верску заједницу, ставио у службу нацизма и усташтва. До које је мере Фехим Спахо био одан Независној Држави Хрватској сведочи један његов већ помињани говор одржан

августа 1941. године у пуној Гази Хусрефбеговој џамији.

Биографи реисул-улеме Фехима Спахе истицали су да је он био образован човек, да је знао више оријенталних језика. Интересовала га је историја босанско-херцеговачких муслимана и о томе је написао више радова. Писао је и верске расправе. Посебно се цени његов преводилачки рад, наводи се да је са оријенталних језика превео више дела вјерске, историјске и књижевне садржине.

О в и м в ј е р с к и м великодостојником босанско-херцеговачких муслимана бавио се и Мухсин Ризвић. О Ризвићевој заокупљености реисул-улемом Фехимом Спахом Перо Шимуновић пише: „Може ли се о Фехиму Спахи [...] (о кому се, било у тексту, било да му се име појављује у библиографији, говори на осамдесетак страница у три књиге – Књижевно стварање муслиманских писаца..., монографија Бехар и Књижевни живот БиХ између два рата), говорити само као о вјерском функционеру и културном раднику? Може ли се о том Фехиму Спахи, из чије биографије проф. Ризвић нуди читаоцу само неколико података, у Књижевном стварању I (стр. 231), из некролога Хазима Шабановића у „Новом Бехару“, 1942, или из текста Етхема Мулабдића: „Моје успомене о мехрум Фехим еф. Спахи и почетак његова књижевног дјеловања, у „Новом Бехару“, бр. 4, 1944 – број је у цјелости био посвећен Фехиму Спахи – говорити искључиво као о књижевнику, приповједачу, преводиоцу или кроничару књижевних збивања (чија сјећања проф. Ризвић веома ис-

црпно користи), када је познато да је, иако највећи вјерски великодостојник, умро као један од највећих издајника свога народа којег је објеручке гурао у загрљај Павелића и Хитлера.“¹⁴

Да је поживео још две године, муслиманском песнику из Бијељине, Мустафи Грабчановићу, брату босанско-херцеговачког комунистичког челника Хасана Грабчановића, могло се учинити да се повратило оно време с пролећа 1941. године када је у великом заносу написао своју песму Дрина, посвећену Павелићевом доглавнику Адемаги Мешићу. Могао је у старачком заносу изаћи на обалу Дрине и рецитовати стихове, написане пре пола века, посвећене овој реци. Иначе, Мустафа Грабчановић, иза кога је стајао комунистички политички моћник, брат Хасан, све до смрти важио је за једног од најугледнијих Бијељинаца. Потicao је из богате трговачке породице, која је живела у Ужицу све до 1862. године, када је његов деда напустио хришћанску државу Милошеву Србију и преселио се у Бијељину.¹⁵ Знали су га Бијељинци и као песника. Прву песму објавио је 1927. године. Сарађивао је у више књижевних часописа, а онда је 1938. године уследила збирка песама Босна (1938) године. Другу збирку песама Крајолици моје Семберије објавио је 1982. године.¹⁶ (Наставак у наредном броју)

Јово БАЈИЋ

11 Сушић, Парергон, 202 – 203.

12 Шимуновић, Старе заблуде и нови заноси, „Књижевност“, бр. 9, 1982, стр. 1404 – 1405
13 Сушић, Парергон, 24.

14 Шимуновић, Старе заблуде и нови заноси, 1404.

15 <http://preporodbn.com/cuvar-sjecanja/>

16 <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=58960>

Прво објављивање

ХОДОЧАШЋЕ

Поклањам крило неба
неудомљенима
Отварам прозоре надања
изгубљенима
У ноћ молитву претачем
Речима песмотворим
Дарујем вечност
рођенима
Ћутим бол
остављених
Палим ватре самоникле
грејућ’
срца нема и хладна

Пуштам празнину
сама себе да гута
Да ватра у оку затрепери
ослепелима
Ветрове у кристале разбијам
Просипам наду
безнадежнима
Радост у срцу оживим
у ноћ светлост претачем
у сутон сенке наде
Оживим

Између жеље и моћи
откуцаји песме су ми
испевани
Ноћас ходочастим
местима
заборављеним

МИРИС ЉУБАВИ

Опет миришу ветрови
На западу
крваво небо
Прстима ти облачим
лице у истину
Милујем трепавица
твоје образе
и осећам врелину
Погледом
развлачиш тишину
у соби
Мојим именом
облачиш вече
На западу
тамно небо
Ветрови
као коњаници крећу
Опет мирише љубав

ИСПОВЕСТ

Искрено
Признајем
Гршила сам
Кад
се дочепих вишег
понижавајући слабије
Кад
се претварах хромом
пред онима
што су обогљени
Кад
сам бирајући одабрала
лакше а не теже
Кад
бејех послушна
из страха тврдећи
да сам у стрпљењу јака
Кад
подигох сукњу
не бих ли избегла
блато живота
Кад
ме утешише
грешке других
Кад
сам певала хвалоспеве
мислећи да певање
је врлина
Згршила сам
Искрено
Признајем
Човек сам

КРСНА СЛАВА

Одрасла већ сам, ал’ сећање често
се јави
на село, детињство и дан кад се све-
тац слави.

Сваке године када зима белило рас-
плете
слика се јави - Свети Никола, слава,
ја, дете...

У бакиној кући целога дана
трепери свећа и мирис тамјана.

Планина ћути док месечина купа
путељке,
а испред куће наше самују јелке.

Ватра пуккета, колач меси бака,
пшеницу ставља, на њој тробојка
трака,

па мало вина и округлих финих ко-
лача,
а на столу воштаница и славска по-
гача.

На челу стола молитвеник гледа,
“Оче наш”, чита мој стари деда.

Светац Никола да нас све спаси
огњиште никад да нам се не угаси.

Деди и баби очи пуне миља:
“Нека те, дете, Бог благосиља!”

Године прошле, сећање ме стеже,
сад моја рука пшеницу веже.

Огњиште чувам и славу славим,
Богу се молим и свећу палим.

Јадранка ЂУЛУМ

О аутору

Јадранка Ђулум рођена је у
Кључу 28.04.1965. где је завр-
шила основну и средњу шко-
лу. Студирала је и дипломирала
на Филозофском факултету у
Сарајеву.

Објављивала је у мно-
гим листовима и часописима.
Заступљена је у Антологији сав-
ремене књижевности за децу.
Сарадник је најпопуларнијег
часописа за младе «Витез»,
учесник «Београдског фестива-
ла писаца за децу» “ВИТЕЗО-
ВО ПРОЛЕЋЕ” и многих других
фестивала широм земље.

Препевала је две збирке пе-
сама мађарског песника Арона
Гаала(Арон Гаал).

Објавила је збирке песа-
ма: «Корак до сна», «Између
времена», «На длану песма»,
«Карта за снове», «Презрело
јутро», “Иза будућности”, „Ду-
ша молитвена“, „Кошава“, „До-
дир равнице“, Нешто нас веже“,
аутобиографску збирку «Босо-
нога принцеза», збирку крат-
ких прича „Аутобуске приче“
и монодраму «Женске тајне».

Члан је Удружења
књижевника Србије, Удружења
књижевника Републике Српске,
Матице српске, СКОР-а,
Вршачког књижевног клуба и
многих других удружења.

Живи и ради у Вршцу као
професор српског језика и
књижевности.

Поетикон

ДВАДЕСЕТ МРВА

Двадесет квадрата јесени
Изгубљено испод коже
Буди ме

У оку ми ферментисана тишина
На раме касне птице
У костима плове лађе
А море надлази
Милује почетак краја

Очима га чујеш

Двадесет галона јесени
На једној старој фотографији
Љуби ме
Љуби те

Пре него ослепим
Постани небо
Магла сам на реци
Нека сву празнину твоју
Измери земља у мени

И видећеш
Остаће двадесет мрва душе
Да те чека

Двадесет мрва безвремених

ОНА ПОТАЈНО МРЗИ ЛЕПТИРЕ

Она потајно мрзи лептире
не воли облаке од мандарина
не воли цвеће од глине

она често даје бомбоне
бескућницима
и још чешће им прича о нама.

Она потајно мрзи лептире
не воли кишобране као ни ново ви-
но
не воли да нешто мора

она често храни тишине успомена-
ма
и још чешће мале птице учи да лете.

Она потајно мрзи лептире
нацртане на њеној хаљини
на њеном телу
нацртане
мојом руком.

АКО УГАСИМ ТЕЛЕВИЗОР

Не говори ми о љубави
Све ми недостаје

Мрак је на улицама и уснама
Под столом пливају рибе

Тишина
Само месец од селотејпа вечера сло-
ва
На тапетима твоје собе

Ћутим
Грицка ме улица
Провоцира последњи пиксел слике

Ако угасим телевизор
Забораваћу

И биће касно
И касно је

Да те тражим по угловима
Од главе до пете
Изгубљено

ЈЕСЕН

Не могу ја њима рећи колико волим
јесен
Слеп је то народ
Груб

Не уме са бојама
А јесен без боја

Може ли неко замислити јесен без
боја

И дланове пуне лишћа
И оно чекање кише
Целу јесен без жуте
Без шарених кишобрана
Што расту из ребара случајних про-
лазника
На улицама којима си пролазила
И оним до њих
На којима те још увек чекам
На којима те још љуби
Моја душа

Не могу ја њима рећи колико волим
јесен
И онај мали свемир испод капута
Када се скупиш уз мене
А прсти нам се уједају
Од среће
А загрљај постане мера свега

Не могу ја њима рећи колико волим
јесен

И да сваки лист је
Само љубав
Само љубав твоја

Миле ЛИСИЦА

О аутору

Миле Лисица, рођен 5. августа 1986. године у Кључу. Детињство провео у селу Медна поред Мркоњић Града. У Бању Луку се доселио 1995. године, где и данас живи. Основну школу завршио у

Трну, а средњу грађевинску шко-
лу у Бањој Луци. Поезију пише
од петог разреда основне школе.
Објављене књиге: Два метра ти-
шине (поезија) 2015. Када те бу-
ду врштале руке (поезија) 2016.
Округла јутра (поезија) 2017. Кас
са звездама (хаику поезија) превод
на: руски, енглески, италијански и
њемачки језик) 2018. Испод недо-
дира (поезија) 2019. Геометрија
ока (хаику поезија) превод на:
руски, енглески, италијански и
шведски језик, 2020. Седам гра-
ма (поезија) 2020. Молитва шуме
(хаику поезија) превод на: шпан-
ски, енглески, италијански и нор-
вешки језик, 2021. Прескочено
небо (хаику поезија) превод на:
шпански, енглески, италијански
и француски језик, 2021. Не видим
жабу (хаику поезија . Новембар ће
завршити песму (поезија) 2023.
Изабране песме (звучно издање),
ЈУ Специјална библиотека за сле-
па и слабовида лица Републике
Српске, Бања Лука, 2017. Песме су
му превођене на: руски, енглески,
италијански, њемачки, шведски,
ромски, македонски, словенски,
јапански, шпански, француски,
норвешки језик. Пише поезију,
хаику поезију и кратке приче. Ра-
дове објавио у више од сто збор-
ника. Добитник више од педесет
награда на књижевним конкурсима
од 2016 године до данас. По-
часни члан Клуба умјетничких
душа из Мркоњић Града. Члан
Удружења књижевника Републи-
ке Српске

Промишљања

МАРКО КРАЉЕВИЋ У ИСТОРИЈИ И НАРОДНОЈ ПЈЕСМИ

Марко Краљевић је рођен у властелинској и краљевској породици која је претендовала да постане и царска. Пошто је мјесто цара законом припало Нејаком Урошу, краљ Вукашин, Марков отац, много љут и разочаран умало је убио свог сина. Ту настаје благосиљање од цара (кума) Уроша и клетва од оца (краља Вукашина).

Благосов величанствен, а клетва страшна испунили су се, бар тако каже народна пјесма. Слабљењем Душановог царства, због неслоге помјесних властелина, краљева, војвода и деспота и најезда Османлија промијенили су ток историје у бившем српском царству и шире на Балкану.

У судару једне моћне империје у развоју и српске царевине у слабљењу страдали су многи војници, војводе и угледне српске властелинске и владарске породице. У таквим условима погинуо је и Марко Краљевић у историјски не баш свијетлој позицији. Како је пропало српско царство и краљевство историја је рекла своја тумачења и виђења.

Историја зна бити и недоречена, недовољно прецизна, а понекад неправедна према

народима и учесницима и познатим личностима. Тако је потпуно неоправдано осуђен Вук Бранковић као издајник. Њега још увијек прати таква оцјена стварана у народној пјесми и српском памћењу. Каже се да су најтеже ране онога кога гусле посијеку. Ето такву судбину је имао Вук Бранковић.

Вук Бранковић је историјска личност. Савременик је и учесник Косовске битке 1389. године. Његова стварна улога у припремању битке, у мање или више ривалству за власт у том периоду, чак је и новац ковао, није довољно историјски освијетљена. Мало се зна о стварним догађајима везаним за Вука Бранковића у току битке и у каснијем периоду. То је погодновало народном пјевачу (ауторима) косовског циклуса и гусларима да граде лик Вука Бранковића на неисторијски начин.

Да оправда и ублажи пораз народној пјесми требао је издајник, а да улије наду у спас и избављење из ропства требао је јунак над јунацима. Тако су настали јунаци из реда војвода, војсковођа, харамбаша и угледних породица. Народу је требао један

ванвременски, непобједиви и праведни јунак и да потиче из племените и познате породице.

Тако је настао лик јунака Марка Краљевића. Њега је народна пјесма створила, дограђивала, величала и за сва времена српском народу за памћење оставила. Марко није могао утицати на тај процес и није знао да ће му се име вјечно спомињати и лице бити свијетло на дивану. Народу је требао такав јунак и нашао га је баш у лику Марка Краљевића.

Народна усмена и писана књижевност, гуслари и пјевачи градили су лик јунака невјероватне снаге у трајању од око 300 година. Маркова снага, бритка сабља, топуз, копље, тулумина вина и Шарац постали су познати у свакој српској кући. Поред јунаштва Марка је красила и праведност („Не боји се никога до Бога“).

Зато је мало необичан крај Марковог живота. Он не умире од јунака, од старости, од опаке болести, од изнемоглости организма, „већ од Бога, од старог крвника“. У дугом трајању Марковог јуначког лика ово је само један у низу неоправданих примјера како се таквом јунаку приписује

нешто што не годи уху и оку пажљивих слушалаца.

Марко није крив за нешто што му се приписује. Он није ничим подстицао причу о својој слави и јунаштву. То је народ кроз пјесму градио. Кроз дугу историју (300 година) живота и још скоро толико послје смрти дошло је до неоправданих поступака који не приличе Марковом јуначком и карактерном лику.

„Марко пије уз Рамазан вино“, „Марко ломи грозна винограда“, „Марко дрхти пред Љутица Богданом“, „Марко оре царева друмова“, ... таквих примјера има доста и они се не уклапају у општу слику Марковог јунаштва и чојства. Требало је чувати лик Марка Краљевића као симбол јунаштва и чојства.

Дуготрајна Маркова историја и мноштво пјевача и писаца разлог је неслагања у неким подацима о Марку. Краљ Вукашин куне сина Марка да му се не сазна за гроб, а на крају га игуман (проигуман Васо) сахрањује у порти манастира Хиландар.

Клетва краља оца

„Сине Марко, да те Бог убије!

Ти немао гроба ни порода!
И да би ти душа не испала,
Док турскога цара не дво-
рио!“

Благосиљање цара Кума Уроша

„Куме Марко, Бог ти по-
могао!

Твоје лице свјетло на ди-
вану!

Твоја сабља сјекла на мег-
дану (мејдану)!

Нада те се не нашло јунака!
Имети се свуда спомињало,
Док је сунца и док је
мјесеца!“

Марко живи 300 година, са Шарцем је 160 година, а купљен је кад је Марко имао 16 година и Шарац 3 године. Овдје се нешто не слаже математички.

Марко гони цара до дува-
ра, улази под шатор у чизма-
ма и наоружан до зуба и под
калпаком а послје га пјесма
ставља у дуготрајно ропство
у тамници мемлој. Сав изну-
рен, запуштен и онемоћао из-
лази из тамнице и побјеђује
Мусу Кесецију.

Поред јунаштва Марко остварује везу и са вилама и од њих ужива подршку и поштовање. На крају Марко затире и сатире све што је на њега подсјећало и њему служило. Оружје ломи, Шарца убија, мирно умире и мртав представља страх за пролазнике. Расплет се рјешава писмом, тестаментом.

Читаоцу остаје да одго-
нета зашто Марко умире на
такав начин. Од јунака није
требао да страда јер је он
јунак над јунацима. Марко
је живио, управљао и судио
по Божијој правди. Он се не
боји „никога до Бога“. Бо-
га се не боји, он Бога воли и
њему се моли, живи по прав-
ди Божијој, тако и суди. Мар-
ко живи дуго (300 година), а
умири изненада без болести.
Бог је пресудио о Марковом
крају. Тако је било писано да
се збуде (догодило се). На чи-
таоцима је да то прихвате као
судбину.

Вила саопштава Марку да
ће умријети, дакле умријети,
не погинути. Познато је да се
умири на судњи дан. Узро-
ци смрти су много различити.
Бог као створитељ неба
и земље и свега видљивог и
невидљивог по својој мило-
сти и заповиједи одређује по-
четак и крај живота. Народ
то тумачи као судбину, че-
сто не именујући ко управља
судбином. Вила је митско
биће. Присутна је у народној
књижевности, а помињу је
савремени писци.

„И не би га пронијеле виле
Црној Гори по бијелом да-
ну,

А камоли ноге под јунаком.
(Мажуранић Иван)

Претходни стихови
описују како се Новица
Церовић прикрада са својом
четом шатору Смаил аге
Ченгића.

Пошто је вила митско, а
не божанско биће, народни
пјесник је пропустио тако
оштар и непримјеран комен-
тар да је: „Бог стари крвник“.
Ни народ, ни пјесници тако
не говоре нити тако мисле.
Слично разрешење је код
Андрића – Авдагина Фата
скаче са моста.

Игуман светогорац Васо –
проигуман Васо и његов ђак
Исаија сахрањују Марка у
порти манастира Хиландар.
Гроб нису обиљежили да се
њему душмани не свете. Та-
ко се разрјешава оно што
је речено у клетви и Мар-
кова жеља да се њему поје
литургија (летурђија). На-
родни пјесник је пресудио у
Маркову корист.

Јануар, 2024.

Миленко ВУЧКОВИЋ

Сјећање на основну школу

Родио сам се једног давног понедељка, на крају марта, на почетку прољећа, 1957. године. Било је то мало прије сунца (тако је говорио тата...), дувао је јак вјетар, а јутро је било хладно.

Јеног септембарског дана 1964. године кренуо сам у први разред основне школе. Подручна школа, са одјељењима од првог до четвртог разреда, била је у центру Трњака, мог родног села, код задружног дома и продавнице. Припадала је Основној школи "25. мај" у Брезовом Пољу. Још се сјећам учитеља Нијаза Ибрахимовића који је свакога дана, пјешке, долазио из Брезовог Поља.

Понедељком смо кретали у сваки нови разред и радовали се поновном сусрету са школом. Тако је било и кад сам кренуо у пети разред, у Брезово Поље. Свакога дана, пјешке, ишао сам у школу која је била удаљена око шест километара. Тад сам схватио како је било мом учитељу који је свакодневно ишао истим путем, само у супротном смјеру...

Био сам „ђак пјешак“, прелазећи наведено растојање за око сат времена. До школе сам ишао заједно са групом од пет, шест ученика који су похађали различите разреде основне школе (од петог до осмог). Пошто је већина њих након наставе остајала у Брезовом Пољу обилазећи продавнице и пекаре, ја сам се најчешће враћао заједно са Крстом Деспотовићем из Слијепчевића, школским другом који је, као и ја, увијек журио кући. Ни један ни други нисмо залазили у продавнице и

пекаре, а нисмо имали ни новца да бисмо себи нешто купили.

И дан данас се радо сјећам мојих школских другова и другарица: Мијана Симикића, Цвике Митрића, Крсте Деспотовића, Благоја Зарића, Раје Брадарића, Славке Станишића, Фикрета Ситаревевића, Бранка Митровића, Јовице Каблиновића, Јусуфа Хаџајића, Сенаде Делалић, Сенаиде Мухтаревевић... Неко од њих данас је лекар, неко правник, неко наставник музике, а неки су успјешни пословни људи. Нажалост, са многима од њих нисам се дуго видио, јер су нас животни путеви одвели на различите стране.

Као анегдоту, често смо препричавали како ми је наставник Љубиша Димитријевић, наставник ликовног образовања, на једном часу потрошио скоро половину темпера боја, да би насликао небо и дочарао како изгледа сунчан дан... Мени је било жао да трошим боје, па сам их максимално штедио, јер су биле јако скупе. Због тога ми је слика неба била јако блиједа и водена, па је наставник хтио да је поправи, док сам ја тужно гледао како нестају моје темпера боје...

Занимљива је била и ситуација када је, једном приликом, наставник историје и географије, Сеад Ефендић, приговорио неким ученицима који су из „Чаршије“ (тако смо звали центар Брезовог Поља), да им до школе треба тек пет минута, а нама који смо „ђаци пјешаци“ и више

од сат времена, па су неки од нас опет бољи ученици од њих. На то му је наш друг Фикрет Ситаревевић одговорио: Лако је њима, они имају времена да се „преслишавају“... Онда је наставник рекао како би било добро да и они устају бар пола сата раније, да мало прошетају, па ће и сами имати прилику да се „преслишавају“.

Захвалан сам свим мојим наставницима који су ми помогли да на вријеме схватим да само рад побјеђује, а да учење никад не треба да престане. Још памтим многе од њих: Михаила Нешића, Љубишу Димитријевића, Борку Димитријевић, Ненада Васића, Сеада Ефендића, Асиму Ефендић, Радомира Станаревића, Ристу Ђокића, Славицу... Нажалост неки од њих више нису међу нама.

Волио сам да читам, не само школску лектуру, него и необавезну литературу. Вјероватно сам због тога увијек имао добре писмене саставе и добијао високе оцјене. Једном приликом сам се охрабрио да напишем кратку причу и, прије него што је предам, одлучио сам да је покажем свом разредном старјешини, Михаилу Нешићу, наставнику њемачког језика, кога сам много волио и поштовао. Наставник ме је похвалио, рекао ми да је то добро, али да сваки пут кад желим нешто да напишем или да кажем, обавезно водим рачуна о томе „да ријечима буде уско, а мислима широко...“. Те ријечи сам добро запамтио, а свом наставнику остао сам вјечито захвалан. (Можда сам, дијелом и због тога, касније

почео да пишем афоризме и кратке приче?).

Био сам одличан ученик, од првог до осмог разреда. На крају осмог разреда, Славица Алексић, наставница српскохрватског језика у нашој школи, за награду, одвела ме је у Градску библиотеку „Ахмет Кобић“ у Брчком. Уприличен је пријем за најбоље ученике свих основних школа са подручја општине Брчко. Био ми је то био први и изненадни одлазак у град. Обуо сам своје „носаће“ ципеле, обукао „стајаће“ панталоне и „свитер“. Нисам имао „стајаћи“ капутић, па сам био принуђен да обучем мамин свијетлоплави капут...

Први пут сам имао прилику да се возим аутобусом, који је свакодневно пролазио кроз Брезово Поље и саобраћао до града. Колико сам био срећан због тога што сам се уопште нашао у групи најбољих ученика, толико сам био несрећан јер сам за вријеме коктела који је организован тим поводом остао гладан. Од малена нисам јео млијеко и млијечне производе (што

бимоја мајка Петра рекла: нисам волио „крављи мрс“...). Сервирани су нам мини сендвичи, а у сваком од њих било је или сира или маслаца, што ја нисам могао да једем. Само сам попио сок од наранџе... И поред свега, био сам срећан и поносан. Понио сам трајну успомену на догађај који је био моја прва велика награда и признање за одличан успјех и примјерно владање у школи.

Након завршене основне школе, као најмлађе мушко дијете у породици, остао сам у селу, да помажем родитељима. Радио сам уобичајене сеоске послове: „чувао говеда“, окопавао и брао кукуруз, купио, пластио и превозио сијено (знао сам да садјенем сијено боље него мој тата или брат). Једино ме је отац поштедио кошења траве. Говорио ми је: Ти си „вињав“ и немој макар да се учиш да косиш, јер је то један од најтежих послова.

Након годину дана проведених на селу, уписао сам се у Трговачку школу, јер смо и моји родитељи и ја сматрали

да након завршене школе, радећи у неком магацину или продавници, више могу помоћи и себи и њима... Пошто сам и средњу школу завршио као одличан ученик, уписао сам се на Економски факултет у Брчком, на коме сам дипломирао 1980. године. Поред свих награда које сам добијао као ученик и студент, највећа награда додијељена ми је када сам првог септембра исте године изабран за асистента приправника на Економском факултету у Брчком

Прошао сам сва академска звања, од асистента приправника до редовног професора, а поред тога, обављао сам и неке друге послове и одговорне дужности, које су ми помогле да свакога дана напредујем и да се изграђујем, најприје као личност, а онда и као наставник и научни радник.

И у годинама када се полако ближи крај мом радном ангажовању, радо се сјећам моје Основне школе у којој су постављени темељи свега онога што сам у животу остварио.

Стеван Р. СТЕВИЋ

Мисли које хају

- Не мрзим ја никога, ни други народ ни другу вјеру. Од њих сам научио да волим своје, а то њима смета.
- Боље у рат него у пензију. Из рата се можда и вратиш.
- Пијем лијекове и ракију па шта ми прије помогне.
- Од зимских радости највише се радујем сувом месу.
- Ако не можете једно без другог, вјенчајте се па ћете моћи.
- Живи поштено, само пази да те не ухвате.
- Не могу к'о некад, али могу некад.
- У Америци ко не гледа дневник, он је неинформисан, а ко гледа, он је дезинформисан.
- Дрога свуда у свијету изазива зависност, једино на Косову независност.
- У животу је све тешко. Једино се лако зајебеш.

Зоран РАТКОВАЦ

ЈУЧЕ, ДАНАС, СУТРА

Ех, да се изместите иза завесе клонуле умне шаљивости!
 Нисмо се упознали на изворима свести и надлазеће плиме жеља мудрости. Филозофија је краља свој данак да би се укотвила у илузији вашег озбиљно жалосног престижа. Не губите време трчећи за временом спакованим у шкрињама спремним за путовање историјског сучељавања. Зар сте се успаничили овде, у овом ганутом приспећу одраза свеколиких и свакојаких пруга, где скретничар пушта да се возови сударају? Озлеђени се газе исписаним глупостима емотивно депласираног интимизма. Крупне капи зноја одају ваш и наш клуб смиренних и грабљиво оспорених и наврлих у помпезној нади данашњице. Не, ово нису издања умне нобеларије, ово су укрштенице лаког филозофског играња шаха на ветрометини на којој се држе тезе и шах-мат пиони давно непочитаних филозофија садашњости и прошлости. Будућност је крилати змај са којим се не броји и не бори. Ватра гута све што сте оставили на попришту лажи.

НА КРАЈУ ЧОВЕК

Купујеш време, заостало у трену обрисаних сећања, отвореног надања, зглобних уздања, перјаница здвајања. Изаткана су сва провиђења у откосима наших виђења, у сурогатима упознавања себе у теби, тебе у себи. Најезда врелина се отргне даху, крем де ла крем дрема у мраку. Изоштрена су сва чула баш ниједан ветар не кадри да их одува. Зајапурили су си сви тренови, освежили су се суви дренави, тек куља сок из суве гране на корак од почетка измицања, тихо човек стане.

ГЛАС У ТИШИНИ

Згранутост оболелих речи брисаних простора, прерушене крошње путањом тражених излива. Злат прелази у слабост осредњих крила, која се лепетима местом држе. Забележи дан у години тмурних иронија,

прецизних самострела, илузија пазитеља душа. Дише, дише ова земља, слап умива огрубеле руке, од грозничавог стезања песница. Песник у времеплову маште, зауздан и покорен на змајевим леђима опрљен ватром, прогнан у Сибир.

Дајем сву нежност, пој славујских балада, под небеским сводом уврнуте наде, где се спајају сви истерани рајски анђели. Једна лепота без греха зачета, на мисаоном олтару сразмерно донета, као аманет чистослову, бистрику ока без сузног тока! Заиграј плес без потпетица!

ПЕСАК У КОСИ

Дан је био на заласку, њено извајано наго тело имало је све што би један мушкарац пожелео. Спущтала се месечина, урањајући у море које је тихо запљускивало обалу, бистро као њене жеље. Лежала је на песку, чекајући га... Свилени балдахин виорио се и дотицао њене набрекле груди и косу расуту по песку. Сваки дамар је треперио у њеном узаврелом телу. Увијала се као да води љубав, рукама је миловала сваки део своје нагости, тело се бестидно сламало. Осећала је мирисе дозивајуће екстазе. Рука јој склизну у међуножје. Док се миловала, пуштајући уздахе, кривила је лепо лице у гримасу. Уживала је, била је влажна и спремна за њега, утроба је вапила. Капљице зноја падале су и утапале се у песак. Страст је као похлепа, а она је покушавала да је утоли својим додирима. Мрак је скривао лепоту која је одисала чистотом разврата, за њега. Плашљиво је обухватила својим прстима чари свог нагона, изневерена. Стил је преплави. Покушавала је да откине парче свиле изнад себе да се покрије. Тело је могла покрити, али не и душу. Увила се као фетус и тихо јецала. Море је осећало њен бол, сезало јој је до табана као да плаче с њом. Склупчану и рањену, покривала је плавичаста зора. Није му никада опростила, нико није могао да дотакне песак у њеној коси...

Јасмина ФИРКОВИЋ

Сусретања

Тренутак за незаборав

Путујући у Нови Сад на додјелу тек установљене награде „Ненадићев рунолист“, чије је први добитник Ранко Прерадовић, гдје смо уз лауреата били Живко Вујић, Миладин Берић и моја маленкост, уприличен је сусрет пјесничких величина Пере Зупца и Ранка Предадовића. Овај, вјероватно, дуго очекивани и од обојице жељени сусрет догодио се у просторијама Удружења „Корени“, чији је председник господин Милан Гутић, који је био домаћин књижевницима из Бања Луке, са својим сарадницима, које су раширених руку и топла срца дочекали браћу из Републике Српске.

Зубац и Прерадовић су друговали прије много година а само су се једном сусрели у овом вијеку, на једној промоцији Зупчеве збирке поезије у Бања Луци, када је о томе казивао и Прерадовић. Немам довољно ријечи да опишем ниво емоција које је изнедрио тренутак виђења ових поетских великана наших простора. Обадвојица, иако већ у деветој деценији живота су се радовали као дјеца сусретању. Овом прелијепом тренутку је присуствовало готово десетак

садашњих пјесника и књижевника, којима су се очи пуниле сузама гледајући те дивне сједокосе поете, колико се радују и како им срећне искре из очију откривају дубоке емоције.

Перу Зубац нам исприча да он као пјесник сваки пут када оде у родни Мостар дословце уједини житаље са двије стране Неретве јер и једни и други су као и многобројни млади широм бивше Југославије одрастали уз његову пјесму „Мостарске кише“ која је готово симбол пјесништва, љепоте тог данас нажалост подијељеног града. Чули смо много лијепих анегдота из живота ова два велика српска пјесника који су имали прилику да другују са Миком Антића, Душком Трифуновићем, Десанком Максимовић, Миланом Ненадићем, Рајком Ногом, Љубивојем Ршумовићем и другим из плејаде великана који су у њихово вријеме били у пуној књижевној снази и писали дјела која су сада штиво у читанкама.

Лауреат Награде „Ненадића рунолист“, бањалучки поета Ранко Прерадовић нам је испричао како су они друговали и да су он његова недавна преминула супруга Стевка Козић

Прерадовић у родном Милановим граду, Грахову упознали тада младог лијепог поету који је тада први пут јавно говорио своју поезију, а друговање касније наставили у Сарајеву дружећи се и по сарајевским кафанама. А онда су много година касније Стевка и Миланова супруга Илеана, пјесник, преводилец, есејист, родом из Румуније постале добро другарице, и да су једном приликом заједно отпутовале у Румунију на књижевне сусрете, а мужевима оставиле у задатак да чувају куће. Нисам баш сигуран да су их чували можда су из кафана мислили више на супруге него на куће. Рекао је да је то било лијепо и велико породично дружење два брачна пара а да је био бескрајно тужан и изненађен вијешћу од 8. марта 2021. да су двоје великих људи и дивних књижевника, пријатеља, Илеана Урсу Ненадић и Милан Ненадић настрадали у ноћи између суботе и недеље у породичној кући у Рељковићевој улици у Петроварадину. До трагедије је дошло због неисправне гасне инсталације која је довела до цурења гаса.

Видосав ЂУРЂЕВОЋ

Ранка Срдић Мијић: Тако ми радимо

Шта је то и како ради Савез крајишких удружења у Војводини у Новом Саду, питали смо председника, Ранку Срдић Мијић, пјесникању:

- Савез крајишких удружења је радио као координација 4 године, ухватали смо се у заједничким активностима уз пројекте матичних удружења. Поплаве у Обреновцу и Добоју 2014. појачале су у нама колективна осјећања, ту смо се показали као дорасли изазову - усмјерили смо одређена средства у два поменута, најугроженија града у наше двије државе, чак смо и давали крв у Заводу за трансфузију како би помогли ближње у Христу. Основани смо законски 31.05.2016. Имамо 26 чланица тренутно, премрежили смо скоро сву Војводину од Апатина, преко Сомбора, Врбаса, Новог Сада и околине, до Сремске Митровице, те у Банату - Житиште и Банатско Велико Село.

- У међувремену правимо промоције свих издања патриотске и завичајне провенијенције. Посебно смо истакли у организацији приближавања јавности, издања која су прилог српској истини о Одбрамбено-отаџбинском рату - „Сребреничка Подвала“, „Тузлански трг капија“, књиге о ђенералу Ратку, Војска Републике Српске, 2. крајишки корпус, романи пуковника Миленка Аврамовића, Јасеновац, Гаравице и Шушњар, зборници радова, Рачак, Жута кућа, разне збирке поезије... Организовали смо и изложбе „Страдање Срба у Ливањском пољу“, „Путевима предака“, „Бомбардовање Србије у 78

слика“, „Окупација Републике Српске Крајине“ те пројекције филмова „Ви идите ја нећу“, „Бравнице“.

СВЕТИ СТЕФАН У СРПСКОЈ

Сљедбеник држи час постојања у колосеуму од глава и кости, са сувозида Номоканон одзвања Чајничка дјева моли се и пости.

Младоме орлу порасло перје од суза мајки и вјерних љуба, Нојева барка кроз баријере у вјечној помрачини зубља.

Марш на Дрину буди баладе из мраморних прса срца бију, ликују ешалони и гала параде Архијакон предводи литију.

Савјест застала у кораку сјете, не прати хор онај што је клеса; са петсто миља кроз зидине клете поздравља Патер из самокреса.

Заставе се с облацима плету, без глава св'јетло ордење блиста, крстови поју литурђију свету, сама шета Кочићева биста.

Минут ћутње за зв'језде невине, планине се од плотуна тресу, све Срби могу лијево од Дрине ал' слободу изгубити не см'ју.

Појем ти Оче наш, уз три прста: живјела вјечно Републико Српска!

КАМЕН

Душу ми обликујеш од рођења Вавилон створише погрешна хтјења. У моме бићу твоја је искра паукова мрежа о врату ниска. И отац си ми и младожења билег мудрости, некад постеља; понијела би те у бубрегу, жучи ал' не дају с тобом на перон ући. Ти станац, а ја у свијету странац своји смо тамо ће је наш кланац. Око те глача, за тобом пати, горд си, а даш се миловати.

Кад небо плаче ти се купаш кад сунце гране, на сцену ступаш. Посјетом жар ти љубави дајем наздрављаш предано завичајем! Са твог сургавог ентеријера вјетар често облаке помјера. Некад те закити трава сестра а некад прене момачка пјесма. Проводниче мојих жеља и мисли по хемијском саставу смо исти. Често си зоотици постамент а мени од предака тестамент. Опрости што ми росише очи ја ћу проћи, а ти свједочи.

САН ЈАЊИЧАРА

Остаде глава забачена на леђа и сјећање притајено што душу вр'јећа, јага црних птица прате дјечак, хладна киша и болом скрхане мајке. Караван се вуче про брда сурих назад не може, у туђину не жури. Крај огњишта отац проклиње судбину што не сломи руку или ногу сину. Стани сузо бола у оку без сјаја, да још једном видим сунце завичаја; да понесем мирас Босне родне груди на далеки Босфор међу туђе људе. О незнађе пусто што убијаш срећу, голуждриво птиче угасило св'јећу. У бунилу чујем старог ђеда р'јечи, кад клањати будем да и крст осјенчим. Док цедуљу стишћем у десној чарапи младалачка нада ко зрачак налети - побједићу себе кроз војну обуку, надвисити прошлост, дервише и муку. Као паша славни кад године мину, подарићу свом народу задужбину.